

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Historisk-topografisk Beskrivelse

af

Hørnsted og Vendum Sogne i Hjørring Amt

af

Anton Gaardboe,
Lisum, Sindal.

I Kommission i B. Heises Boghandel i Hjørring.

Hjørring Amtstidende Bogk.

Hørnesteð Sogn.

Hørnesteð Sogn grænser mod Vest til Ugilt og Sindal Sogne, mod Syd til Lendum Sogn, mod Øst til Skarum og Tolne Sogne og mod Nord til Tolne og Mosbjerg Sogne. Kirken, der er omtrent midt i Sognet, ligger 2 Mil øst for Hjørring og 2¼ Mil vest for Frederikshavn.

Fladeindholdet er 6902 Tdr. Land med nyt Matrikulshartkorn 182 Tdr., Gammelskat 1113 Rdr. 75 þ. Efter Matrikullen fra 1690 var Hartkornet 186 Tdr. 1 Fdt.

Befolkningens Antal var i 1801 336, 1834 575, 1840 620, 1845 687, 1850 759, 1855 818, 1860 948, 1870 1118, 1880 1081, 1890 1113¹⁾.

Sognet er Annex til Tolne (indtil 1891 var Hørnesteð Annex til Mosbjerg Sogn); 1ste Maj 1555 bestemtes af Kongen, at Hørnesteð skulde være Annex til Mosbjerg og Præsterne have Kongetienden af Hørnesteð²⁾. Sognet udgjør i Forening med Mosbjerg en Kommune.

Den sydlige Del af Sognet ligger i et temmeligt bakket Højdedrag i jydskt Aas, gennemstaaet af talrige smaa Bække, der alle skynde sig ud i den vest og nord om Sognet løbende Uggerby Aa, eller, som den her benævnes, Sindal Aa; Jordbunden i denne Del af Sognet bestaar for en stor Part af uopdyrket Hebe, og paa hvad der af dyrkelig Hebe er taget ind under Kultur, har der ved Dyrrkingen været ofret næsten op til det utrolige saa vel af Tid som af Penge, thi Heben er her paa de fleste Steder som brolagt med større og mindre Kampestenene, og derfor maa Opdyrrkingens første Akt iværksættes ved den raas Hebes Gravning med Spade. Stenene anvendes til forstelligt Brug: til Bejgrus (Skarver), til Murværk i Bygninger eller lægges af energiske Dyrtkere i Diger til Indhegning af hele Ejendomme.

Den i jydskt Aar liggende Del af Sognet er ejendommelig ved sine hyppige Afvejringer i Terrænforholdene; vandrers man f. Ex. langs en af de smaa Bække, der næsten alle bugte sig gennem smalle, temmelig frodige Dale, kan man, ikke blot i Tanken, men ogsaa i Virkeligheden, foretage en Bjergbestigning i det smaa fra Bækken op ad de Dalene omgivende Høje, som oftest kun med Byng og enkelte Steder lidt Purkrat bevogede Bakker, hvorfra man i klart Vejr har en temmelig vid Udsigt, ikke alene over hele Sognet, men ogsaa, som f. Ex. paa „Bjøn-

¹⁾ Statistisk Bureau.

²⁾ Rørdam, Danske Kirkelove I. S. 444.

høvn" (Bjørnhøj) i N. N. V. over det urolige Vesterhav, ca. 4 Mile borte, og i Øst over Raategattets mere fredelige Bover i Aalbæksbugten. Markfjorderne i den her beskrevne Del af Sognet ere gennemgaaende lette, ufrugtbare, og Driften af samme besværlig som Følge af de næsten uafbrudte meget bølgeformige Terrænforhold. Den vestlige og nordlige Del af Sognet er lavtliggende og flad med temmelig frugtbare Jorder uden saa godt som Spor af Hede eller anden udbyrkelig Jord. Største Parten af disse Sognets bedste Jorder ere samlede i større Ejendomme; der findes nemlig her i Sammenligning med flere andre Sogne foruden Hovedgaarden Høgholt et forholdsvis stort Antal større Bøndergaarde, hvoraaf den største er Birket med ca. 12 Tdr. Hartkorn.

At Sognet, der nu er skovløst, i Fortiden har haft en Del Skov, fremgaar af flere Forhold. 1664 var der Skov paa Høgholts Ejendomme til 74 Svins Olden¹⁾, og i Markbogen for Hørmested Sogn 1683 er under Høgholt anført: „Skov til 110 Svins Olden“. — Største Parten af denne Skov har uden Tvivl eksisteret norden og østen for Gaarden samt paa det til Bjørnmosen grænsende, nu til Dels opdyrkede Terræn; ældre Folk i Sognet fortælle nemlig, at da denne raa Jord skulde dyrkes, fandtes her flere hundrede Læs gamle „Tromper“ og Træstammer af forskjellig Slags, ja der skal endog paa samme Plads, da Opdyrkingen fandt Sted, have været Spor tilbage af Brændestabler, saa det er at antage, at Skovens Forvinden ikke ligger ret langt tilbage i Tiden. Nu findes ingen Rester af Skov i Gaardens Jorder. For lidt over 200 Aar siden havde Ejeren paa Høgholt Ret til Skov til 60 Svins Olden i Tislum — efter et gammelt Skøde paa Høgholt —; endvidere tyde flere Stednavne paa Skov, som Høgholt, Korsholt, Holtet, Kringelholt, Studsholt, Lopholt, Vilholt, Mejskov, Skoven, Høglund, Mejlund o. fl. a. I Tislum findes endnu nogle Skovrester, der vidne om Tilstedeværelsen af Skov i Fortiden; lignende Rester af Skov findes ved Kringelholt, Vilholt og Mejlund o: den mellemste Lund. Til Gaarden Grimshave i den søndre Del af Sognet hører endnu ca. 12 Tdr. Land Ellekov. De sidste Levninger af den andetsteds i nærværende Beskrivelse nævnte „Bolsstrup Skov“ ere ryddede af Gaardens nuværende Ejer. Navnet af Skov er her som andre Steder betydelig større end tidligere, hvilket giver sig Udslag i Anlæg af større og mindre Naaletræplantninger²⁾ paa forskellige Steder i Sognet; den ældste og mest fremstredne af disse, ca. 12 Tdr. Land stor, i hvilken enkelte Planter nu naa en Højde af omtrent 10 Fod, er paabegyndt af forhenværende Sognesoged Laurits Andersen. Flere Gaarde i Sognet ere prydede med og værneede af store og smukke Haver, saaledes Høgholt, Gravensten, Høglund, Bolsstrup, Korsholt, Teglggaard, D. Anerggaard og fl. a.

I Sognets vestre Del findes et sammenhængende Engdrag af meget god Beskaffenhed langs Uggerby Å; et betydeligt Areal af dette hører til Høgholt, Resten tilhører 5 a 6 af de større Bøndergaarde. Det bemærkes, at dette Engparti efter de lokale Forhold at dømme

¹⁾ Matr.

²⁾ De fleste af disse ere anlagte med Tilskud fra Hedeelskabet.

maa være kommet oven Bände i en ikke fjærn Fortid, formodentlig i Løbet af de sidste 2 a 300 Aar; endnu sker det af og til, at Engene i en længere vedvarende Regntid til Dels sættes under Vand, og det indtræffer ogsaa i Højbjergningen, at Aaen gaar over sine Bredder og bortfører en Del Høstakke. Paa samme Tid, da Engdraget sandsynligvis stadig var under Vand, var der uden Tvivl et andet temmelig udstrakt Vand i den sydvestlige Del af Sognet paa Grænsen mellem dette og Ugilt Sogn, der hvor Stensbækgaardenes med fleres Enge nu findes; en Støtte for denne Antagelse hæves blandt andet i Stedsnavnene Øster-, Vester- og Korsenstved. Ordet „Tved“ i mange Stedsnavne betyder en med Vand omgivet Landtunge (en Halvø) hvilket ogsaa her har passet godt tidligere paa de lokale Forhold i de tre sidstnævnte Gaardes Ejendomme. — Paa den Tid, da de nuværende Enge langs Uggerby Aa formodentlig stode under Vand, har der sikkert paa flere Steder været Engbund mellem det nævnte Vandbæcken og den østlige i jyske Aas højere liggende Del af Sognet, hvilket ikke alene synes rimeligt efter Jordbundsforholdene at domme, men fremgaar ogsaa af Stedsnavne som „Maajen“, der paa Jyst betyder Eng. Maajen er en større Bondegård, hvis Mark, der er lavtliggende og af meget god B-staffenhed, støder umiddelbart op til Engene langs Aaen, og det Areal af Enge, hvoraf Gaardens Mark antagelig senere er dannet, har sandsynligvis i fordums Tid været benyttet som Eng til Høgholt.

Rundt om i Sognet, talrigt i østre og søndre Del af dette, træffer man smaa Torvmoser (Stovmoser) med de sædvanlige i slige Moser forekommende udbøde Trærter; en større Rose findes i Sognets vestlige Del, Bjørnrose; Navnet kunde maaske minde om „Bamsens“ Tilværelse paa denne Egn i en funden Fortid.

I efterfølgende Beskrivelse af Gaarde og Huse i Hørneste Sogn forstås ved en Gaard en Ejendom med 1 Td. Hartkorn og derover, og ved et Hus et Sted med under 1 Td. Hartkorn. Naar der nedenfor anføres Oplysninger fra 1662, ere disse hentede fra Matrikullen af dette Aar, og ligeledes ere Oplysninger fra 1683 hentede fra Markbogen for dette Sogn i Matrikulkontorets Arkiv.

Høgholt.

Høgholt nævnes oftere, f. Ex. i en af Udbildninger ledsaget Artikel¹⁾ af Arkitekt V. Rasmussen som en af Landets interessante gamle Bygninger. Med sin vel ikke betydelige, men dog ret anselige Hovedbygning i 3 Floje, hvoraf Hovedfløjen i 2 Stokværk, omgivet paa de tre Sider af dybe nu udtørrede Grave og paa den 4de af en nu

¹⁾ M. Tidende for 1887 Nr. 52.

ligeledes tørlagt Mølledam, med sit runde over 20 Alen høje, grundmurede Taarn, med de ganske anseelige Ladebygninger, alle opførte af svært Egetræs Bindingsværk og sine store skyggefulde Linde og Kastanietræer gjorde den et ejendommeligt Indtryk paa Bestueren, og dertil bidrog det en Del, at samtlige Bygninger vare anbragte uden det allerringeste Hensyn til den rette Vinkel, som er Grundlov for alle Nutidens Bygninger og ligeledes var det tilforn. Om Bygningernes Alder vides intet bestemt; men deres i sin Tid solide Bygningsmaade og hele Indretning og Udseende tyde paa, at de ere opførte i Adelenes Velmagtsdage i det 16de Aarhundrede.

Høgholt Bygninger havde og have til Dels endnu fælles med andre Bygninger fra hin Tid et Særpræg ved den overdaadige Anvendelse af Egetræ, et Bevis paa hin Tids Skovrigdom, idet saadanne Mæsser af svært Egetømmer sikkert ikke er tilført fra fjernere Egne.

Den gamle Lade var i mange Aar trængende Ejeres Magasin for Gavntre, idet man uden Betænkning tog et Stykke Tømmer ud, naar en Vogn eller et andet Redskab skulde istandsættes, og endnu ligge over Kælberen under Hovedfløjen 10 til 11 Tomm. Egebjælker i knap en Alens Afstand fra hinanden. Disse gamle ærværdige Bygninger, der vare alle kunstforstandige Folks Fryd, bleve imidlertid efterhaanden stærkt medtagne af Tidens Tand, og navnlig vare de gamle Ladebygninger nmulige for Nutidens Landbrug. Man kan derfor ikke undre sig over, at F. Lutein besluttede sig til en Ombygning i Aarene 1886—89. For Ladebygningerne var en hvilken som helst Restauration umulig, idet de gamle Bygninger ikke ved nogen Omdannelse kunde komme til at tilfredsstille Nutidslandbrugets Fordringer. De gamle Huse bleve derfor fuldstændig nedrevne og erstattede med statelige ny grundmurede Bygninger, hvor det ved brandfri Tæge, ved Jærnbjælker og Murstenshvalvinger over alle Stalbe er gjort, hvad der kunde gøres for at sikre Gaarden og især Besætningen mod Ildsaaade. Mest beklageligt var Nedrivningen af den gamle Hestestald, der var prydet med en Del ostere, ogsaa i det nævnte Nr. af Illustreret Tidende, afbildet udfaaert Træværk. I den ny Stald var det ikke anvendeligt, men det opbevares vel konserveret paa Gaarden til mulig senere Anvendelse. Medens saaledes ethvert Forsøg paa i Ladegaarden at bevare det gamle maatte opgives, søgte man dog saa vidt mulig at lade de Bygninger, man først faar Øje paa, naar man ad en over Graven lagt Siendæmning, som endnu har bevaret Navnet Vindebroen, kommer ind i Borggaarden, beholde deres gammeldags Præg. Her vare alle Bygningerne ogsaa i høj Grad brøstfældige, saa at uundgaeligt ved den betydelige Istansøttelse, som blev givet disse samtidig med Ubygningernes Opførelse, noget af det gamle gik bort. Beklageligt var det saaledes, at det viste sig nødvendigt at nedbryde det Bindingsværk, som udgjorde den vestlige Ende af Hovedfløjen, navnlig den smukke Gav og erstatte denne med Grundmur. En af Borggaardens Bygninger, nemlig det runde Taarn, har ved Istansøttelsen erholdt et korrektere Udseende. Dette Taarn, der maaler 8 Alen i Gennemsnit udvendig og er 22 Alen højt til Gesimsens Overkant, er opført af røde, saftaldte Munkestien. I 1889 blev under Ledelse af Arkitekt F. Uldall i Kan-

ders hele Taarnets øverste Parti, som var i høj Grad forfaldent, om-
muret med sin Buefrise, og en smuk ny Gefims samt en pyntelig
Granitsoffel anbragtes, ligesom den af ukyndige Hænder anbragte
Hvidning fjærnedes, alle forvitrede Sten erstattedes med ny af samme
Størrelse og Farve og alle Fuger bleve udhuggede og fugede med Ce-
ment. Taarnet, der ikke er bygget i Munkesifte, menes at være opført
i Kong Frederik den andens Tid. Endvidere opførtes et 13 Alen højt
kobbertæktet Spir, paa hvilket den saakaldte „Tordenskjoldsføj“ an-
bragtes. Denne faldt ned omtrent 1880, fortæret af Rust. Det for-
øvrigt smukke Smedearbejde kunde ikke istandsættes, hvorfor en ny Føj,
som er afbildet i det foran nævnte Nummer af Ill. Tidende, blev
forfærdiget af Smedemester Lyngby paa Boergaard, hvis Tjer havde
Tilfyn med Arbejdet. Men af det gamle bevaredes en Kobberplade,
som findes i den bevægelige Del af Fløjen, og i hvilken findes følgende
Bogstaver og Årstal:

H J L F S B 1639.
E R K E S 1682.

(Disse Bogstaver ere blevne tydede saaledes: „Fr. Jørgen Lunge
Fru Sofie Brahe. Erik Rosen Krands Erik Sen“. Men af de paa-
gældende Personer har, saa vidt vides, Jørgen Lunge ikke ejet Gaarden.)
Bladen er noget bestadiget, og et i Egnen levende Sagn fortæller, at
Skaden er fremkommen ved, at Tordenskjold under et Besøg paa Gaar-
den har benyttet Fløjen som Waal for sin Færdighed som Skytte.
Denne Overleverings Rigtighed er vel sandsynlig. Tordenskjold har
af og til under Gladstrands Kanoner maattet søge Ly for Fjender og
Storm, og det vides, at han har besøgt andre af Bendskjøls Gaarde.
Høgholt tilhørte den Gang en rig og anset Mand, Justitsraad og
Højesteretsassessor Jesper Jespersen, adlet 1718; denne kan da have
indbudt Helten til et Besøg, og Tordenskjold har efter et lystigt Maaltid
stullet vise sin Skydefærdighed, uden at der er taget videre Hensyn til,
hvilket Maal han valgte. Taler Sagnet Sandhed, findes her det
eneste synlige Mærke af vor Helts Kugler.

Borggaarden er paa de tre Sider omgivet af Bygninger, paa
den fjerde mod Ladegaarden af en ret ejendommelig saakaldet Brand-
mur med Piller, hvis Top prydes af smukt tilhuggede Granitkugler.
I denne Mur og i nogle af Pillerne findes smaa Rum, hvis Anven-
delse hidtil har været ubekendt. Man har gættet paa, at de have
været bestemt til Hunde, men dertil ere de vel smaa, eller til Rugeplads
for Fjertræ, hvortil de dog ere temmelig uskikkede og for saa i Antal¹⁾.

I Matrikulen af 1662 er anført:

„Høgholt Hovedgaard velbaarne Erik Rosenkrands til Rosenholm
tilhørende. Bøgeskov i Gaardens Endels Mark til 74 Svins Olden
og en halv Aalegaard i H. Aa (Uggerby Aa), er tilfammen tageret og
sat for:

¹⁾ Til dette Affinit om Høgholts Bygninger have saa vel Fr. Arkitekt
F. Ulball i Randers som Fr. Godsejer F. Lutwein været saa velvillige
at give mig alle ønskede Oplysninger.

Hartkorn:	} Kan saa:	} Hartkorn:		
27 Tdr. 1 Skp.			Rug 30 Tdr.	76 Tdr. 5 Skp.
1 Fdt. 1 Alb.			Byg 14 —	1 Fdt. 1 Alb.
			Havre 35 —	
	169 Læs Hø.			

Dertil er Fisteri i Mølleedammen saa vel som ubi fornævnte H Na. Ved Gaarden er en liden Karusdam, lagt i Stoven, god Græsning og ikke videre Herlighed. Paa Vorregaarden er to Huse muret mellem Stænger, det ene to Loft og det andet et Loft højt. Paa Ladegaarden er to Huse, muret mellem Stænger, er alle vel ved Magt".

I Markbogen for Hørmestød Sogn 1683 findes følgende Oplysninger:

„Høgholt Hovedgaard Eric Rosenkrands tilhørende, med følgende Ejendomme under Gaardens Tagt: Søndergaard, Maallund 1 Bol, Korstenstved 1 Bolig, Teglladen; Marker til Høgholt: Lilholt, Jord ved Maallunds-Bro, Agre mellem Gaasengen og Stoven, Agre østen for Wasen og til Søndergaard's Kæst, Agre ved Svingelen, Hartens-agre, Kommerholt; paa Søndergaard's Mark: Troldbalsfig, paa Maallund Mark: Jorder ved Birkets Bro. 90 Læs godt Hø, 40 Læs Mosehø, Græsning til 58 Høvder, Stov til 110 Svins Olden; vesten for Ladegaarden en liden Frugthave med nogle saa Frugttræer, østen for Ladegaarden en liden Røffenhave med nogle saa Frugttræer. Østen og sønden for Ladegaarden en liden besat Karusdam. Norden for Gaarden en liden Mølle¹⁾, kan ikke male om Sommeren, naar det er stor Tørre, eller om Vinteren, naar det er stor Frost. Mølleedammen liden og er besat med adskillige Slags Fisk, vesten for Marken en Aalegaard, fælles med Baggesvogn, der lejes bort, somme Tider for 1 Otting, somme Tider for 1 Fjerding Aal“.

Til Høgholt hører et Areal Ager, Eng og Mose af omtrent 500 Tdr. Land, og Hartkornet er nu ca. 24 Tdr.; der holdes 130 Maltekøer og vel 50 Stkr. Ungkvæg. Gaarden drives med 8 Spand Heste. Af Oppebørselsprotokollen for Nastrup, Børglum og Sejlstrup Amter ses, at Gaardens Hartkorn 1684 efter Landgildematrikulen af 1662 var 39 Tdr. 2 Skp. 3 Fdt. 2 Alb. Ifølge Richardt & Secher: „Danste Herregaarde“ var Hartkornet 1769 efter den saakaldte Landmaalingsmatrikul af 1690 50 Tdr. 6 Skp. 1 Fdt. 1 Alb. foruden Mølle- og Skovstyld, til sammen 4 Tdr. 1 Skp. 1 Fdt; Søndergodset udgjorde samtdig 243 Tdr. Hartkorn. Efter Støde- og Pantebøgerne ved Viborg Landsting var Gaardens Hartkorn 1803 20 Tdr. 3 Skp. 2 Fdt. 1/2 Alb., Skovstyld 1 Td. 1 Skp. 1 Fdt. 1/4 Alb. — alt Godset var vistnok paa denne Tid frafolgt²⁾.

¹⁾ Denne er nu neblagt.

²⁾ Arnt Rasmussen folgte det Høgholt-tilhørende Gods i Begyndelsen af indværende Aarhundrede,

1770 var Gaardens Hartforn af Ager og Eng 50 Tdr., Stovskylb 2 Tdr.; Bøndergodsjets Hartforn Ager og Eng 226 Tdr., Stovskylb 1 Td.; Bøndernes Antal: 9 hovfri, 66 hovgørende og 46 Husmænd, hvoraf 34 hovgørende. Gaarden havde 13 Marker; Rønge og Kirketienden under Hovedgaarden udgjorde 12 Tdr. (C. Christensen, Hørsholm: Agrarhist. Studier II. S. XLVII). 1768 var der Hingstehold faavel til Bedækning jom til Salg paa Gaarden, 1770 holdtes der 200 Staldbørne, 1777 130 Staldstude, 1778 110 „Ørne“, 1782 110 Stude og 1784 100 „Ørne“ (meddelt af Arkivassistent Nygaard, Viborg). Da Gaarden averteredes til Auktion 1775 hedder det blandt andet: Hovedgaardsmarken frugtbar. Dertil kan faas 100—150 Tdr. Rug, 40 - 50 Tdr. Byg, 250—300 Tdr. Havre og avles ca. 600 Læs Hø. Befætning: 220 Fæhøveder, hvoraf 120—150 Staldstude, 60 - 70 Heste, 100—150 Faar. Landgilde 315 Rdl., $\frac{1}{2}$ Td. Rug, 27 $\frac{1}{2}$ Tdr Byg God Kornegn. Godsjet nær Hovedgaarden. Overflødigt Mandskab. Prægtig Borggaard med Taarn, Grave, tre skønne Haver, gamle Træer, skøn Eggestov, Jagt, Fiskeri osv. Nye gode Avlsbygninger. Jus patr. og voc. til Hørmesteds Kirke (Agrarhist Stud. II. S. CII.).

Høgholt Ejere.

Paa Høgholt findes ingen gamle Dokumenter med Undtagelse af det i det efterfølgende nævnte Skøde, der kunde kaste Lys over Gaardens Forhistorie; heller ikke i Rigsarkivet eller i Provinsarkivet i Viborg findes særskilte Samlinger denne Gaards Historie vedrørende, hvorfor jeg henvendte mig til Hr. Arkivsekretær A. Thiset angaaende Oplysning om Gaardens ældste Ejere. Efter denne udmærkede Genealog's Formening havde Gaarden i længere Tid været i Bannerslægten's Eje, og han meddelte mig samtidig velvilligt de 12 første af efternævnte Ejere.

Saa vidt vides, nævnes Høgholt første Gang i et Bidne af Vennehjærg Herredsting af 23. Marts 1340¹⁾, ifølge hvilket en Aggho Pedersen til Aal tilskødede alt sit Gods, deriblandt ogsaa Høgholt, til

Erik Nielsen Banner; han ejede tillige Vinstrup og menes at være falden i et Slag 1344 eller 1345²⁾. Herefter er Gaarden, saa vidt det, som sagt, kan skønnes, gaaet i Arv i denne navnkundige Adelslægt i et længere Tidsrum.

Den næste Ejer var Niels Eriksen Rød, en Søn af Erik Nielsen; han skrives ogsaa til Jerpelstorp og nævnes 1346 og 1365³⁾.

Derefter dennes Søn Thomas Nielsen. Hans Søn Erik Thomsen ejede tillige Vinstrup; han omtales 1407 som Ridder⁴⁾.

¹⁾ Meddelt af Thiset.

²⁾ Danmarks Adels Aarbog 1585. N. S. Nielsen, Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg. I. S. 1--2.

³⁾ Adels Aarbogen 1885.

⁴⁾ Samme 1885.

Den næste Ejer var Erik Thomsens Søn Niels Eriksen, der foruden Vinstrup og Høgholt ogsaa ejede Åsbal. Han var Ridder, Medlem af Rigsraadet, Befalingsmand paa Alborghus osv. og er maaske død 1447¹⁾.

Anders Nielsen Banner nævnes i „Tydste Saml.“ 2 R. II. 216), Søn af Niels Eriksen, ejede foruden de fornavnte Gaarde tillige Koffedal o. fl.; han skal have været en af den Tids rigeste og mest ansete Adelsmænd i Landet. Han var Ridder samt Medlem af Rigets Raad og døde 1486²⁾.

Dennes Søn Erik Andersen Banner ejede de samme Gaarde; han var Ridder, Lensmand paa Alborghus og døde 1493³⁾.

Den næste Ejer var den bekendte Adelsmand Erik Eriksen Banner, en Søn af den nysnævnte Erik Andersen; han var Lensmand paa Kallø Slot, Medlem af Rigsraadet og senere en af Hovedanførerne i Grevefejden. Han døde 1554⁴⁾.

De fire næstfølgende Ejere, samt Erik Høeg, fik Gaarden ved Giftermaal. Gregers Ulfstand, en Søn af Rigsraad og Ridder Truid Gregersen Ulfstand til Torup, var gift med Karen Banner Datter af Erik Eriksen B.; hun døde paa Høgholt i Åvg. 1611. G. Ulfstand døde 12te Januar 1582⁵⁾.

Rnud Grubbe til Åslev, Søn af Laurids G. og Hilleborg Bille, var gift med Mette Ulfstand, der var en Datter af Gregers Ulfstand og Karen Banner. Han døde År 1600⁶⁾.

Sivert Grubbe til Hofdal, Torup osv., en Søn af Rigskansler Ejler G., var gift med Rnud Grubbes Datter Hilleborg Grubbe. Han nød stor Anseelse ved Hoffet og døde 70 År gl. 1636⁷⁾.

Jokum Beck til Gladbjerg, Bøjsø Kloster osv. ægtede 1629 Sivert G.s Datter Else Grubbe. J. Beck, der en Tid var en af Landets rigeste Herremænd, døde meget fattig 1682⁸⁾.

Jokum Beck ejede Gaarden 1638, men paa den Tid er den sandsynligvis gaaet over til en Mand af lyst Herkomst; thi det ses i „Tydste Saml.“ 5. B. S. 87, at en „Stjelm“ en Nat i Sommeren 1639 stød „den tydste Mand paa Høgholt ihjel, som hand kom fra Brølup med VII Ruler for Bøssen“ (se i det efterfølgende det Sagn, der endnu lever her i Sognet om denne Begivenhed).

Fra 1638 til 1660 kendes kun en Ejer, nemlig Erik Høeg til Bjørnsholm, der 1644 ægtede Sofie Jørgensdatter Lunge til Høgholt, en Datter af Jørgen Lunge til Odden. (Det vides ikke, hvornaar eller hvorledes Sofie Jørgensdatter Lunge er kommen i Besiddelse af Gaarden (antagelig kun en Part), men det er rimeligt, at hun er bleven

¹⁾ Adels-Marbogen 1885. A. H. Nielsen I. S. 6, Biografisk Lexikon I. S. 515.

²⁾ Samme 1885, A. H. Nielsen I. S. 10, Biogr. Lex. I. S. 510.

³⁾ Samme, A. H. Nielsen, I. S. 11.

⁴⁾ Samme 1885, A. H. Nielsen I. S. 21, Biogr. Lex. I. S. 511—14.

⁵⁾ Samme. Richardt & Secher, danske Herregaarde: Høgholt. Kro-nens Skøder 1535—1648.

⁶⁾ Samme 1895. Biogr. Lex. VI. S. 219.

⁷⁾ Samme 1895. Samme VI. S. 222—25.

⁸⁾ Samme 1886. Samme II. S. 19—20.

Ejerinde allerede 1639 og samme Aar har ladet anbringe sine Forældres Navne i „Lordenstjoldsfløjen“ paa Taarnet). Erik Høeg døde 1673¹⁾. Den 27de Januar 1660 skøder Frans Ranzau til Eftvadgaard til Erik Rosenkrans den Del af Høgholt, som han havde arvet efter sin Svigermoder Fru Lisbet Lunge, Palle Rosenkranses Enke, og den 8de Februar 1662 skøder atter Frans Ranzau og Kristen Skel Jørgensen til Sofstrup (nu Benzou) til Erik Rosenkrans til Rosenholm en Part af Høgholt Hovedgaard m. m., som de havde arvet efter Palle Rosenkrans til Krænkerup. Den 18de Marts 1687 skøder Erik Rosenkrans til Rosenholm til Albert Bilde til Langholt Høgholt Hovedgaard og en Del Gods. (Det vides ikke, hvornaar Palle Rosenkrans, der var født 28de Juni 1587 og døde 22de Februar 1642, gift med Lisbet Jørgensdatter Lunge, født 2den Februar 1610 og død 7de Januar 1659, er kommen i Besiddelse af Gaarden, eller, maaske rettere, kun en Part heraf. Frans Ranzau, Kristen Skel Jørgensen og Erik Rosenkrans vare gifte med 3 Søstre, Døtre af Palle Rosenkrans og Lisbet Lunge). — Meddeelt af Arkivassistent Nygaard, — Den første, Erik Rosenkrans, der ogsaa nævnes i Matrifulen af 1662, døde 1681; derefter har dennes Søn Erik Rosenkrans, som antagelig har anbragt de foran omtalte Bogstaver i Fløjen 1682, og som nævnes i Markbogen 1683, arvet Gaarden²⁾. Albert Bilde³⁾ har kun ejet Gaarden i 3 Dage, idet han ifølge et Skøde, affattet meget jirligt paa Pergament, som endnu opbevares paa Gaarden, den 21. Marts 1687 fulgte Høgholt til Ejler Ejlersen Holm til Esker i Horns Herred; Godsset omfattede paa denne Tid ikke alene Størsteparten af dette Sogn, men ogsaa flere Gaarde og Huse i Starum, Aasted, Ugilt, Lendum, Rujbjerg og Maarup Sogne: Høgholt Mølle, Maalund, Søndergaard Korsenstved og Teglladen, der som nævnt laa i Gaardens Mark, vare tilligemed Hovedgaarden skildsat for 76 Tdr. 5 Stp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartforn Endvidere udgjorde Godsset her i Sognet følgende Gaarde og Huse: Maajen, Birket, Nygaard, Nejst (under Nejst er anført: „Skov til fornævnte til 20 Svins Olden“), Stensbæk, Tislum By (her nævnes 23 Beboere), Tislum Mølle: „til fornævnte Tislum By og dets smaa Boliger Skov til fornævnte til 60 Svins Olden“; Kringelholt, Vognsbæk, Stoven (to Steder), Rammelhøj, Mejlodde, Hjørshøj, Topholt, Lyden og Tislum Bundgaard, „Gadehuse paa Gaardens Grund, som give Skuld, som er tagen af Gaarden for dens Ringhebs Skuld“ (her nævnes 6 Beboere). 3 Starum Sogn: Graven (derefter nævnes 3 Beboere), Drnhøj, to Gadehuse, Vaffen, Dybro, Øde Skov, Bomborg og Røllen. Aasted Sogn, Mejling (3 Beboere). Ugilt Sogn, Glimsholt By (nævnes 7 Beboere), Højbjerg, Hejselt, Munkholt og Roelmoße; „til fornævnte Glimsholt By skal være Skov til 70 Svins Olden“. Drastrup, Kragvad, Røtholt, Haurdal og Faabjerg. Lendum Sogn og By (nævnes 1 Beboer), Skovsgaard og Raafig. Rujbjerg Sogn, Alstrup (nævnes 1 Beboer), „Øde af Sand“. Maarup Sogn, Grimsgaard i Lønstrup. Gaardens og Godssets Part-

¹⁾ Abels-Markbogen 1885. A. S. Nielsen I. S. 39—40.

²⁾ Hofman, danske Abelsmænd: Fam. Rosenkrands.

³⁾ Abels-Markbogen 1890.

horn var den Gang 332 Tdr. Ejler Ejlertsen Holm ejede Gaarden i 19 Aar; foruden Høgholt og Eskær ejede han ogsaa Skjortholt i Aasted Sogn. Han omtales som en af Landets rigeste Herremænd og har dertil ogsaa været baade human og godgørende. 1704 den 2. April legerede han 2000 Kr., hvoraf Renten aarlig skulde tilfalde „Stoleholderne“ i Mosbjerg og Hørnesteð samt 10 Fattiglemmer, nemlig fem paa Høgholt og fem paa Eskær Gods. Han var født 1628 i Gøteborg og døde paa Høgholt den 5te Marts 1706. I første Vgtestab med Kirsten Jespersdatter havde han ingen Børn, i andet derimod med Kirstine Bugge havde han 4 Døtre¹⁾. Efter Holms Død fik hans Sviger søn Justitsraad Jesper Jespersen²⁾, adlet 1718, Gaarden; han havde 1696 købt Hvidstedgaard og ejede ogsaa baade Ribstrup og Sejlstrup (D. Atlas V.). I Skøde og Pantebøgerne ved Viborg Landsting ses, at han den 10. September 1725 kautionerede for Panch, Amtsforvalter over Kalls, Haurballegaard og Stjernholm Amter, for 23,000 Rdlr., en Sikkerhed som skulde stilles af Panch. I. Jespersen, der var født 24de April 1673 og døde 1746 paa Høgholt, var første Gang gift, 1697, med Jomfru Karen Holm, død 1707, Datter af Ejler Ejlertsen Holm og Kirsten Bugge; anden Gang, 1708, med Johanne de Kærulf, født 1685, død 27de Marts 1771, Datter af Laurids de Kærulf til Biffertsholm. Hans Børneskole angives til mindst 18. — Benzens Stamtabler.

Den næste Ejer var Niels Benzon Jespersen, om hvem man hidtil har antaget, at han var en Søn af den foregaaende Ejer (jfr. Danske Herregaarde: Høgholt og Benzens Stam.) og havde arvet Gaarden efter Faderen, hvilket dog næppe passer. I Stamtablen angives hans Fødsel, som det strax skal ses, fejlagtig til 1698, idet det i Hørnesteð Kirkebog oplyses, at han blev begravet 3dje Juni 1774 59 Aar gl. (det er beklageligt, at Kirkebøgerne ikke give nogen Oplysning om hans Fødsel); dette stemmer med, hvad der anføres om ham i en Meddelelse i „Nyeste Efterretninger“, nemlig, at han skulde være født paa Hvidstedgaard den 5te Februar 1715, samt være en Søn af Assessor Bent Jespersen til Holmgaard og Mette Katrine Winther. Ifølge samme Meddelelse blev han 1749 gift med Else Katrine Kjeldsen fra Drmholt, der døde „meget hastig“ den 30te Marts 1775; endvidere skulde de have haft 6 Børn, hvoraf 3 Døtre og en lille Søn overlevede Forældrene. (I Stamtablen er anført, at han var gift med Kristiane Sofie Sellentin fra Halle, og at de havde 4 Børn, der døde som smaa). 1754 skøder Henrik Jespersen — Søn af Dr. med. Niels Jespersen i Aalborg og Anna Hansdatter de Hemmer — Sognepræst til Tømmerby og Lild den „Lod og Del“ af Høgholt; han havde erhvervet ved Ekifte efter sin Søster Anna Jespersen, gift med Raadmand i Aalborg Erik Jensen, der ved Jesper Jespersens Død havde en stor Prioritet i Gaarden, til Niels Jespersen paa Høgholt for 6590 Rdl. 3 Mk. 9 ß. Han købte 1770 Haven og Bøgsted (Pantebøgerne. Man ser, at Gaarden ved Jesper Jespersens Død er over-

¹⁾ Hofmans Foundationer for Aalborg Stift S. 340, 346 ff.

²⁾ Jvf. Danske Herregaarde: Høgholt.

gaaet til Kreditorer, og at disse have afhændet den til Niels Jespersen. (Jesper Jespersen, Bent Jespersen og Henrik Jespersen vare Brødre). Folk paa Egnen mindes ham endnu gennem Traditionen som en from Tyran mod Bønderne. Saalebes fortælles, at en Karl fra Stensbækgårdene, som Jespersen havde gennemptryglet med sin Korte-kap, hævnedes sig nogle Aar efter ved at se sig Lejlighed til i Høsttiden at faa ham indeklemmt i Laden mellem et Kornlæs og Muren, hvorved han (Jespersen) mistede det ene Øje, men han skulde dog ogsaa siden have været mere medgørlig.

Den næste Ejer var Rancelliraad Henrik Henriksen, der købte Gaarden, som tilhørte Dødsboet efter N. Jespersen, ved Auktion den 29de April 1776 for 22,380 Rdlr. Han udsteder tvende Obligationer til Bestyrelsen for Aalborg Stifts offentlige Midler i Aarene 1783 og 1789 for henholdsvis 12,000 og 3000 Rdlr. 1792 oprettes en Kontrakt, hvorved Henriksen overdrager til Andreas Peter Brønnum fra Høstemark Høgholt Hovedgaard og Gods for 37,000 Rdl. og 100 Dukater eller 200 Rdl. til Sælgerens Kone; men Aaret efter overdrager Brønnum igen til Henriksen baade Gaard og Gods, da han ikke kunde tilvejebringe den fastsatte Købesum. 1799 den 15. Juni testamenterede han 4000 Rdlr. til Otto Henriksen Svejstrup, som var forlovet med Henriksens Søsterdatter Anne Pauline Voldt, dog paa den Betingelse, at han først naar de vare gifte, vilde udstede en Obligation for den nævnte Sum med Pant i Høgholt næstefter en Gæld paa 26,500 Rdlr. 1798 den 11. December erholdt han Rentekammerets Tilladelse til at udfiske og bortselge det under Høgholt hørende Gods. Samme Aar den 16de Juli blev ifølge Hørmesteds Kirkebog Fru „Rancelliraadinde Henriksen“ begravet, 72 Aar gl. Henriksen sælger Gaarden ved Skøde af 19de Juni 1803 for 44,500 Rdlr. til

Rammerraad Arent Kassel Rasmussen Denne Mand har spillet en stor Rolle i Vendsyssel i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Hvornaar eller hvor han er født vides ikke, ligesaa lidt som naar han er død; men i Bantebøgerne ved Vennebjerg og Horns Herredssting, hvorfra Oplysningerne paa en enkelt Undtagelse nær, faa vel om ham som om de følgende Ejere, ere tagne. omtales han fra 1798 til 1823. Han har sikkert nydt nogen Agtelse blandt sine samtidige, thi 1808 var han betroet Tillidshvervet som Overbefalingsmand ved Røstmitlisen, og 1816 nævnes han som Justitsraad. Han har ejet et stort Antal Herregaarde og Kirker i Vendsyssel, særlig i den nordlige Del af Landsdelen. Foruden Høgholt har han ejet Sejlstrup, Rørs-gaard, Aabdal, og i Forening med By- og Herredsfoged Brandt i Hjørring, Bøgsted; endvidere Stensbæk, Esker, Bannerslund, Ellinggaard, Hørhølund, Lengsholm, Bjørnkær i Biersted Sogn, Bratstov, Løttenseje, der nu er en lille Bøndegaard, i Furreby Sogn og Bidstrupgaard, der nu er forsvunden, ved Hjørring; muligvis har han ejet nogle flere. Han indhenteede Rentekammerets Tilladelse til at udstykke flere af Gaardene, og i Tidstrømmet 1798 til 1823 folgte han et meget stort Antal Bøndergaarde og Huse samt flere Kirker i forskellige Sogne her i Vendsyssel. Rimeligvis er han ved denne „Herregaardslagting“ efter en

større Maalestof bleven en velhavende Mand, dog vides ikke noget bestemt herom. Den 10de August 1803 laante han 8000 Rdlr. af Jorpagter Thürup paa Mølgaard i Ugilt mod at give Pant i Ellinggaard; paa den Tid boede han paa Borglumkloster (han kaldes et Sted „Avslings-Fuldmægtig“ paa Borglumkloster). 1803 den 16de Juni¹⁾ folgte han Høgholt til Jorgen Ferejle for 8000 Rdlr.; Stødet indeholder den Klausul, at Gaarden ikke maatte drives med Høveri-bønder²⁾.

Jøgen Ferejle, der var født i Vejle den 29de Juli 1760 og boede paa Høgholt den 21de Marts 1829, var gift (1790) med Elisabeth Rothhaus og havde med hende tvende Børn en Søn og en Datter. Den 15de Juni 1803 folgte han en Gaard, et Hus, en Hus-plads og et Stykke Markjord i Fladsstrand for 1350 Rdlr. til fornævnte Rancelliraad Henriksen. Han folgte Høgholt til sin Svigerføn P. K. Langvad den 16de Maj 1828 for 2000 Rdlr.; Kjøberen maatte ikke sælge Gaarden, saalænge Ferejle og dennes Kone levede.

Peder Kristian Langvad, født 1790 og død 1840 paa Høgholt, var i sin Ungdom Handelsbetjent i Aalborg; hans Ekte folgte fire Aar efter hans Død Gaarden ved Auktion, ved hvilken K. L. Riis i Forening med to andre købte den for 30,500 Rdlr.

Kasmus Ludvig Riis blev ifølge Støde af 17de Juni 1845 Eneejer af Gaarden, hvilken han i de følgende Aar betydeligt forbedrede i flere Henseender; saaledes var han den første, der begyndte at mergle Gaardens Jorder; han ombyttede det gamle Studehold med Mejeridrift og gav Hovedbygningen i Borggaard en mindre Restauration osv. Foruden Høgholt ejede han ogsaa Vinderumgaard i Ugilt og Bjørnkar i Biersted. Den 19de Februar 1857 folgte han Høgholt for 110,000 Rdlr. til sin Svigerføn Cand. phil. Georg Wilkens Hornemann, der atter den 21de Juli 1865 folgte den til den nuværende Ejer, forhenværende Folkethingsmand, Formand for Hjørring Amts Landboforening o. s. v., Ferdinand Tutein, Søn af Hofjægermester P. A. Tutein paa Marienborg og Anna, født Eckard, for 70,000 Rdlr. Hans Navn vil længe blive bevaret i Gaardens Historie, som den, der, som foran nævnt, har givet Gaarden sit nuværende smukke Udseende.

Nejst, 1 Gaard. 3 yste Samlinger 2 K. II. 216 omtales Nejst — Neest eller Neds, i et gammelt saakaldt Lavhævd af 1485 som en Hovedgaard tilhørende Anders Nielsen Banner til Usdal, Kottebal, Vinstrup (Høgholt) osv. 1662 var Nejst 1 Gaard med 26 Tdr. 2 Skp. 2 Fdt. 2 Alb. Hartkorn og stlydte 12 Daler Landgilds-penge, Rug 12 Tdr, 5 Tdr. Byg, 6 Tdr. Havre, 1 Td. Alf, 30 Læs Hø og 1 Tdr. Gaarden, der var „vel ved Magt“, havde en Aalgaard

¹⁾ Det ser underligt ud, at han kunde sælge Gaarden 3 Dage før, han havde erholdt Støde paa samme; men denne tilskyndende Ejendommelighed finder Sted i Henhold til Købekontrakten af 17de Oktober 1801.

²⁾ Pantebøgerne ved Viborg Landsting.

i Uggerby Na og Skov til 3 Svins Olden, „regnet i Skuld 1 Skp.“ I Markbogen 1683 findes følgende: „Gammel Reist, en Helgaard, often Gaarden er Stuffjord i 18 Ager, har ikke været brugt i 30 Aar, da man frygter for at Fjlvessand skal faa Overhaand, naar det pløjes. Jorder i Skoven. Paa dens Grund et Hus, der er beregnet i Gaardens Skuld. Græsning paa Kjør og Hede til 16 Fæhoveder, Græsning paa hvilende Ager til 10 Stykker. Osten for Gaarden en Græshave, kaldes Lghaven, vesten for Gaarden en Frugthave med nogle faa Frugttræer. Vesten for Gaarden en Aalegaard i slet Tilstand og nogen ruineret“. — Stedsnavnet Reist kan uledes af Ræs, som er Spidsen eller Pynten af en større eller mindre Jordstrimmel, omgivet af Vand paa de tre Sider. Reist har tidligere indtil 1803, da Gaarden henflyttedes paa dens nuværende Plads, ca 700 Aen i Ost for Uggerby Na, ligget umiddelbart østen for Naen, og endnu ses tæt ved den gamle Husplads tydelige Spor af den Pynt, Ræs, som har givet Gaarden Navn. Efter Oppebørselsprotokollen var Gaardens Hartkorn 1684 13 Tdr. 3 Skpr. 3 Jdfr.; nu er Hartkornet 5 Tdr. 6 Skpr. 2 Jdfr 1¼ Alb.

Maaien, 1 Gaard. Var 1662 ½ Gaard med 4½ Tdr. 2 Skpr. 2 Jdfr. 2 Alb. Hartkorn. 1683 nævnes den som et Bol.

Birket, 1 Gaard. Var 1662 1 Gaard med 13½ Td. Hartk. Dertil en Aalegaard i Al Na som er beregnet i Gaardens Skuld. I Markbogen staar: „Birke 1 Gaard, norden for Gaarden 2 Fiskeparke, dog næsten øde“. Birket er Sognets næststørste Gaard med 11 Tdr. 3 Skpr. 2 Jdfr. 2¾ Alb. Hartkorn. Befætningen er 60 Malkefor foruden Ungfvæg, og Gaarden drives med 4 Spand Heste.

Tørholm, 1 Gaard. Var 1662 og 1683 1 Bol.

Stensbæk, 2 Gaarde, 3 Huse. Var 1662 1 Bol. 1683 var Stensbæk 1 Gaard under Erik Rosenfrands. Af Marker nævnes: Tostagre, Bonitsagre og Ugaardsbakke; en liden Bogeskov, som ligger til Høgholt, tæxeret til 1 Svins Olden, Græsning til 22 Høveder

Tislum By er af meget gammel Oprindelse; saaledes omtales den i det foran nævnte Bidue af Vennehjærg Herredsting af 1340 og ligeledes i det fornavnte gamle Lavhævd af 1485. 1662 fandtes i Byen 2 hele og 5 halve Gaarde, 2 Bol og 9 smaa Afbyggere. Under Tislum var et Gadehus Maailund¹⁾, hvortil laa en Skov, „Maailund“, tæxeret for 30 Svins Olden; endvidere 7 andre Gadehuse, som hver gav 12 þ. Huspenge. Tislum Vandmølle „Til Tislum By ligger Skov, Erik Rosenfrands tilhørende, som er tæxeret for 60 Svins Olden“. Tislum Bundgaard, 1 Gaard. Paa denne Gaards Grund var 3 afbyggede Gadehuse. Til Byen var ingen Herlighed, mager Græsning og ringe Tørveskar. I Markbogen findes følgende Dphsninger om Byen: „Tislum By helt under Erik Rosenfrands, 8 halve Gaarde, 2 Fjerdedels Bol og 13 Gadehuse. Til Byen høre følgende Tægter: Bjærgbys Høj, Pallesagre, Knivholt Bang, Lunden, Nishøjagre, Musmede, Sandet, Løften, Hørtøften, Abildagre, Haldtøften og Bunken,

¹⁾ Endnu kaldes et Hus i Tislum Lundenshus.

Overdriften til 75 Hoveder. Dertil en Bøgestov til 8 Svins Olden. Tislum Vandmølle kan kun male i Regn".

Tislum By har været den eneste By i Sognet og har ligget ved en af de mange Smaadale, som gennemskære den sydlige og østlige højereliggende Del af Sognet. 1684 fandtes ifølge Oppebørselsprotokollen i Tislum, foruden Tislum Nørgaard, som ligger i Nord for den gamle By, 5 Gaarde og 13 Huse; endvidere Tislum Vandmølle, Hartkornet af Ejendommen var 4 Skp. 1 Fdt. og af Malingen 1 Td. 2 Fdt. Vandmøllen er for flere Aar tilbage købt og henflyttet til Tislum Nørgaard. Efter 1801, da Arent Rasmussen paa Høgholt lod Byens Jorder udskifte og frasælge Gaarden, er Byen Tid efter anden bleven udflyttet, saa at der nu, hvor den gamle By har ligget, kun findes 5 Beboere. Den i Markbogen nævnte „Knivholt Bang" hørte til Hovedgaarden Knivholt ved Frederikshavn; thi i Landværfs kommissionsforretningen paa Høgholt i Anledning af Udskiftningen 1801 ses det, at Bondegaarden Grimshave her i Sognet havde en Ager inde i Tislum Mark, og denne Gaard hørte saavel 1683 som 1801 under Knivholt. Ligeledes ejede Proprietær Ring til Nørre-Esker to smaa Ager i Tislum By's Jorder. 1801 fandtes i Byen 4 Gaarde og 24 Huse. Paa de Jorder, der tidligere hørte under den gamle By, findes nu 4 Gaarde og 39 Huse med og uden Jord. Stedsnavnet er Tislum og ikke Tislund, som nogle ville mene.

Studsholt, 1 Gaard. Var ogsaa 1662 1 Gaard. I Oppebørselsprotokollen af 1684 nævnes „Stuholtgaard", 4 Tdr. 2 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, der den Gang hørte under Esker, hvilket ligeledes var Tilfældet med

Studsholt Mølle, 1 Gaard.

Tislum Nørgaard, 1 Gaard. Var 1662 1 Gaard. Til Gaarden hørte et Stykke Skov, kaldet Nørgaardslund, taxeret for 1 Svins Olden, som tilhørte Fru Else Wind til Lengsholm. I Markbogen findes bl. a. følgende: Tislum Nørgaard, dertil en liden Lund med Ris udi, hvoraf kan have liden Hjælp til Vagnings- og Brygnings Adbændsel. 2 Svins Olden, under Lengsholm. Formodentlig er det kun den ved Gaarden nævnte Lund, af hvilken der endnu er en Del tilbage, og som med stor Omhu søges bevaret og forskonet af Gaardens Ejer Sogneraad'sformand M. Møller, der har hørt under Lengsholm; thi 1684 hørte Gaarden til Høgholt og havde 6 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdtr. Hartkorn og 2 Alb. Skovfjeld.

Grimshave, 1 Gaard. Var 1662^{1/2} Gaard og Tjener til Rærsgaard ved Hjørring; til Gaarden hørte en Skov, kaldet Grimholt, taxeret for 70 Svins Olden. 1683 var Grimshave 1 Gaard og hørte under Knivholt Gods; „dertil en liden Bøgestov, som Bonden intet nyder af, uden hvad Proprietæren under til Gaardens Fornødenhed".

Rammelhøj, 1 Gaard, 2 Huse. I Markbogen er anført: „1 Bol, en Jord er opbrudt af velbyrdige Hr. Ove Poierts Fællig, hvilken Jord forekrevne Herre har igen fra ham taget". Rammelhøj, der ligger i Sognets østlige Del, ca 300 Fod over Havet, har Navn efter en tæt ved Gaarden liggende Gravhøj, „Rammelhøj".

Volfstrup¹⁾, 1 Gaard, 2 Huse. Var 1662 1 Gaard Velb. Erik Seefeldts Tjener til Esker; til Gaarden hørte en Skov, der ogsaa tilhørte E. Seefeldt. Volfstrup Jorder have i Fortiden haft en stor Udstrækning i den østlige Del af Sognet; saaledes nævnes 1684 „Volfstrupgaard“ med 12 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdr. Hartkorn, hvilket nu er 3 Tdr. 5 Skpr. 2 $\frac{3}{4}$ Alb. Gaarden blev købt fra Esker 1803 for 1800 Rdlr.

Rorsholt, 1 Gaard. Var 1662 1 Gaard, Tjener til Esker. I det foran under Omtalen af Rejst nævnte Lavhævd af 1485 nævnes Rorsholt som „Kirkens Gaard“. 1561 tilh. Gaarden Kronen og blev f. A. mageskiftet til Gregers Ulftand til Estrup²⁾. 1805 købtes Gaarden fra Esker for 1200 Rdl.

I Markbogen for dette Sogn nævnes følgende Steder:

Lille Bunsbek, 1 Bol. (er nu et Hus).

Fellen, $\frac{1}{2}$ Bol. (er nu en Gaard, som kaldes Vaffen).

Skovhuset, $\frac{1}{2}$ Bol. (er nu et Hus, som kaldes Skoven).

Kringelholt, $\frac{1}{2}$ Bol. (er nu en Gaard).

Topholt, $\frac{1}{2}$ Bol. (er nu 4 Huse).

Skreborg, 3 halve Bol. (er nu 2 Gaarde og 7 Huse).

Fællestovep eller Utkjær Bakke, $\frac{1}{2}$ Bol. (er nu forvunden).

Rejlund, 1 Gaard. Var 1683 1 Bol., paa dens Grund et Hus, bygget 1670. Dertil en gammel forvulet (forraadnet) Bøgestov, tageret for 10 Svinns Olden. Disse 8 har fornøden Ildbrændsel af Sand-Splitterv, undtagen Lille Bunsbek, som desuden har Knoptrørv, og Utkjærbakke, der maa kjøbe af Tislum Mænd. Disse 8 tilhøre Ertt Rosenfranz til Høgholt.

Lykken nævnes 1683 som $\frac{1}{2}$ Gaard, tilhørende E. Rosenfranz (er nu forvunden).

1662 nævnes „Annerpræstegaarden til Mosbjerg“. I Markbogen findes følgende Oplysninger om denne Gaard: 1 Helgaard, 2 Beboere, tilhører Oberst Lars Munk til Aagaard. Marker: Høuen, norden for Gaarden, samt Hammerholt. Græsning paa Rær og Hede til 7 Høvder, paa hvilende Agre 9 Sktr. Af Præsteindberetningerne fra 1553 - 1625 ses, at Gaarden 1553 aarlig skyldte (d. v. s. til Præsten i Mosbjerg) 3 Pd. Korn³⁾, 1 Stovs Svin, 24 f. Gæsteri. Paa samme Tid var der kun 5 Gaarde og 16 Bol i Sognet⁴⁾. 1684 var Gaarden under Høgholt. Senere hen er der paa de Gaarden tilhørende Jorder fremstaaet to Gaarde, Øster og Vester Annergaard, og 19 Huse med og uden Jord.

Med Undtagelse af Rorsholt, Volfstrup, Grimshave, Studsholt og Studsholt Mølle have alle de i det foregaaende nævnte Gaarde og Huse hørt under Høgholt Gods. Gaardene Lilholt, Øster og

¹⁾ Til Volfstrup skal ifølge et i Egnen levende Sagn i gamle Dage have hørt en Vandmølle, til hvilken Dammen fandtes i den Eng, der ligger til det nuværende Slejhus.

²⁾ Kronens Skøder 1535—1648.

³⁾ 1 Pd. Rug og Byg = 2 Tønder.

⁴⁾ Bispeartivet.

Vester Tveden, Høglund og Vestermark¹⁾ ere ikke nævnte hverken 1662 eller 1683, fordi de tilligemed Søndergaard, Maalund (er nu to Gaarde), Korsenstved og Teglladen²⁾ (nu Gravensten) først i Begyndelsen af dette Aarhundrede i Aarene fra 1801 til 1806 ere udflykkede og frasolgt Høgholt Hovedgaards Jorder³⁾. Endvidere findes i Sagnet følgende Gaarde, der ligeledes ere af nyere Oprindelse: nemlig: Nygaard, Teglgården, Nøjstkov, Høltet, Dam- sig og Hedegaard.

Høglund.

Denne er den største af de Gaarde, der i Begyndelsen af Aarhundredet blev bortsolgt fra Høgholt; den kaldtes da Lade, fordi der i gamle Dage her stod en Lade, hvori man henfattede Afgrøden af den saakaldte Vestermark, men i 1880 erholdt den nuværende Ejer ved egl. Bevilling Tilladelse til at kalde Gaarden med sit nuværende Navn. Høglund, der nu fremtræder som en smuk Proprietærgaard med gode og tilfredsstillende Bygninger og stor og smuk Have, har, saa vidt vides, aldrig været i Bøndeeje.

Følge Skøde af 17de Juni 1811, det ældste som opbevares paa Gaarden, folgte Peder Hansen Milling til Eaarupgaard „Teglgårds-Parcelen“ (Gravensten) og „Ladegaards-Parcelen“, der ogsaa kaldtes sønder Vestermarks Parcel (Høglund) med Bygninger og Besætning, af Hartkorn ialt 8 Tdr. 6 Stp. 2 Fdk. 1½ Alb. for 9000 Rdl. til Forpagter Jens Groulef af Østeraagaard. Da han senere købte Høgholt Mølle, bortkøstede han i nogle Aar Høglund. Ved den i denne Anledning, 1821, afholdte Synsforretning lover Gaardens Besætning og Inventarium tageredes 4 Heste og 4 Køer samt 2 Vogne med „Dække, Nøgghjæl“ o. s. v., en Blod og 2 „Ferntendede“ Darver til ialt 106 Rdlr. I Groulef sælger de samme Ejendomme samt en tilkøbt Eng ved Skøde af 29de Marts 1832 til Carl Ludvig Wilhelm Smith for 4500 Rdlr. 1851 den 21de Juni folgte Smith Høglund til Godsejer Severin Christian Niels Gleerup til Bang for 14,000 Rdlr. Han sælger Gaarden til Forpagter Chr. F. B. Langheim den 29de Juni 1857 for 23,000 Rdlr. Følge Skøde dateret 23. Decbr. 1869 folgte han Gaarden til nuværende Ejer Sofus Peter Wilhelm Nielsen, Søn af den ansete Konsul Chr. Henrik Nielsen i Hjørring, for en

¹⁾ Vestermark kaldtes tidligere Lille Høgholt, og Sagnet fortæller, at der paa denne Gaards Ejendom øst for Gaarden i gamle Dage skal have staaet en Vandmølle.

²⁾ Dette Navn hidrørte fra et indtil ca. Midten af dette Aarhundrede paa denne Parcel værende Teglværk. Endnu ses Spor af et langt tilbage i Tiden forsvundet Teglværk paa Høgholt Ejendom i Syd S.B. for Gaarden. Traditionen fortæller, at den sidste Teglværker her, hvem Høsbonden havde fornærmet, lovede at lade denne en saadan „Rage“, at han nok skulde lade den ligge; dette udførte han ved at lade Stenene brænde sammen i Dønen, samtidig at hele Værket gik op i Røer.

³⁾ Det samlede Areal af fri Hovedgaards-Lagt, som tilførn hørte under Høgholt, har udgjort ca. 1600 Tdr. Land, og herpaa holdes nu omtrent 400 Køer samt et stort Antal Ungtæg og Heste.

Røbefum af 28,000 Rdlr. Besætningen udgjorde da 37 Køer og 6 Heste; ved Jordernes Dræning og Mergling paant samt ved en i det hele taget monsterværdig Driftsmaade har han bragt Besætningen op til 60—70 Køer foruden Ungkvæg, ialt ca 90 Stkr. Fækreurer og 5 Spand Heste foruden Opdræt. Han har opført alle Gaardens Udhuse og ligetvdes ikke alene restaureret hele Stuehuset, men ogsaa givet dette en Tilbygning af 30 Alen. Gaarden har et Jordtilliggende af ialt 216 Tdr. Land med 6 Tdr. 2 Skp. $\frac{1}{2}$ Alb. tiendefrit Hartkorn.

Af Huse kan foruden de foran anførte nævnes: Hedelund, 4 Huse. Lysmøje, 3 Huse. Klarupdal, 2 Huse. Bredsig, 4 Huse. Bjørnmøse, 5 Huse, samt endelig nogle flere Huse med og uden Jord spredte rundt om i Sognet. Der findes i Hørnesteð Sogn 42 Gaarde, 101 Huse med Jord og 44 uden Jord; tilfammen 187 Gaarde og Huse og ialt 195 Familier.

Næringsveje.

Landbruget er Befolkningens eneste Næringsvej, og Jorderne blive vistnok gennemgaaende drevne efter de mest moderne Forrifter; Mejeridrift, nogen Opdræt af Heste samt Svinehold ere de vigtigste Indtægtskilder. Siden Tanken om Oprettelsen af Andelsmejerier trængte ud i Livet her i Landet, have saa godt som alle Beboerne med Undtagelse af Høgholt, to til tre større Bøndergaarde og en Del Smaahusmand med kun en eller to Køer sluttet sig som Interessenter dels til Sindal Andelsmejeri, et af de største i Landet, dels til det ved Sognets Sydgrænse umiddelbart liggende Andelsmejeri i Lendum By. Da Andelstanken saaledes engang havde bemægtiget sig vor Landbostand, fremstod samtidig eller kort efter Sammenslutningen i Andels Svineslagterier, og en stor Part af Beboerne er Leverandører af Svin til Andelslagteriet i Hjørring. Der var mer end en Bevæggrund, der fostrede Tanken om Oprettelsen af Andelsmælkierne hos Landmanden; det var ikke sjældent for nogle Aar tilbage, at Udbyttet af Mælken paa de mindre Bøndergaarde og hos Husmændene i en længere Tid kunde indskrænkes til næsten ingen Ting, til Liden naar det Tilfælde af forskellige Aarsager indtraf, at der ikke kunde købes Smør, hvilket Forhold dog af mange ogsaa i dette Sogn er bleven tydet saaledes, at et eller andet „mistænkeligt“ Menneffe havde haft en Finger med i Spillet; en anden Grund til Sammenslutningen var den at opnaa en højere Pris for Smørret. Med Hensyn til Beboernes Andel i Slagteriet har vel Blikket været rettet mod samme Maal, nemlig at hæve Priserne, og det kan vel ogsaa siges, at Bestræbelserne i denne Retning til Dels ere lykkedes vel. For godt et halvt Aarhundrede siden var Studehold i Steden for Køhold meget almindeligt paa de større Gaarde. Til Belysning af det Opsving, Landbruget har taget i Løbet af den sidste Menneftaalder, skal eksempelvis anføres, at for 50 Aar siden var Befolkningen paa Grimshave 8 til 10 Køer foruden noget Ungkvæg, og

paa Korsholt holdtes vel en lignende Besætning; nu holdes paa samme Gaarde henholdsvis 40 og 70 Masketøer foruden Ungkvæg. At Sognets Landmænd nok holde Skridt med og forstaa at følge Uoviklingen i Landbruget, fremgaar blandt andet ogsaa af Indførelsen ikke alene af forskelligartede arbejdsbesparende Maskiner som Hakkelse-, Tærste-, Slaa- og Mejemaskiner, men ogsaa saadanne, der befordre en større Intensitet i de moderne Driftsmaader af Jorderne. Uagtet den, navnlig i de senere Aar, tiltagende Brug af Maskiner, er Mangelen paa Arbejdskraft, især i Sommertiden, dog større end forhen, et Forhold, der vistnok hænger noget sammen med den tiltagende Udvandring, navnlig til Amerika. Arbejdsstyrken paa de større Gaarde bestaar, foruden af det faste Lyende, af Sognets mindre Husmand, der som Daglejere erholde Kisten og 1 Kr. til 1 Kr. 25 Ore i Dagløn om Sommeren, og om Vinteren 40 a 50 Ore samt Kost; i Forbindelse hermed kan anføres, at en Daglejer her i Sognet for 60 Aar siden fik i Dagløn om Vinteren for at tærste fra 2 til 4 Stilling samt Kisten, og en Tjenestekarl 7 til 10 Rdlr i Løn, og paa samme Tid kostede en Ko 7 a 8 Rdlr. og 1 Bund Smør 11 a 12 Stilling. Saa godt som alle Ejendomme ere behæftede med de højeste Prioritetslaan, der kunne erholdes, og ved Siden heraf tilvejebringes endog Driftskapital paa mange paa Vexler, saa man kommer nok Sandheden nærmest ved at sige, at Befolkningen gennemgaaende sidder haardt i økonomisk Henseende.

I Aaret 1881 fandtes i Hørmested Sogn 249 Heste, 1411 Stk. Hornkvæg, 1163 Faar, 555 Evin og 19 Bistader. Samme Aar var der udsaaet 21 Tdr. Hvede, 630 Tdr. Rug, 271 Tdr. Byg, 1447 Tdr. Havre, 3 Tdr. Boghvede, 2 Tdr. Urter, 212 Tdr. Blandsæd og lagt 522 Tdr. Kartoffler; der fandtes samme Aar 4 Tdr. Land Bogeskov, andre Lovtræer 23 Tdr. Land og 3 Tdr. Land Naaletræer samt af Hedestærkninger 680 Tdr. Land. Aar 1888: 277 Heste, 1397 Stk. Hornkvæg, 974 Faar, 1006 Evin og 51 Bistader. Samme Aar var der udsaaet 3 Tdr. Hvede, 752 Tdr. Rug, 214 Tdr. Byg, 1457 Tdr. Havre, 1 Td. Boghvede, 1 Td. Urter, 1 Td. Biffer, 352 Tdr. Blandsæd og lagt 442 Tdr. Kartoffler; der fandtes samme Aar 5 Tdr. Land Bogeskov, 21 Tdr. Land andre Lovtræer og 16 Tdr. Land Naaletræer¹⁾; Hedestærkninger 345 Tdr. Land. Aar 1893: 300 Heste, 1603 Stk. Hornkvæg, 1163 Faar, 786 Evin og 94 Bistader²⁾.

Industrielle Virksomheder m. m.

I Sognet findes fire Møller, hvoraf to Vind- og to Vandmøller, endvidere to Teglværker, 6 a 7 Smede, to Snedkere og Bygmestre, en Købmand og en Høker.

¹⁾ Nu omtrent 100 Tdr. Land Naaletræer.

²⁾ Statistisk Bureau.

Sæder og Skikke.

Befolkningen har vistnok tidlig givet Slip paa sine ejendommelige Stikke, maaste fordi Sognet, der ligger midt imellem Frederikshavn og Hjørring, i lange Tider forud for Anlægget af Jærnbanen var Centrum for den herskende livlige Forbindelse mellem disse Byer; mange Fragtmænd og Bognmandskuffe vide ogsaa meget at fortælle om det raske Liv, der rørte sig i den gamle Hørnesteð Kro. En ringe Part af Beboerne er født her; der foregaar, mærkeligt nok, en stadig „Flytten“ til og fra Sognet, og derved forhindres det, at Beboerne komme til at betragte sig som en eneste stor Familie, der med Kulde og Mistænksomhed modtager en fremmed, som bosætter sig her. Hørnesteðboerne ere gennemgaaende livlige, behagelige i Omgang og i høj Grad selftabelige. Endskønt Velstand ikke er ret manges Lod, kan man dog ikke bekvemme sig til at give Afkald paa større Gilder af forskellig Art. Der tages saaledes Anledning til Afholdelsen af saadanne ikke alene af de store Højtider, men ogsaa af Mandens og Konens Fødselsdage, ja for fleres Bedkommende fejres ogsaa Børnenes Fødselsdag med et „Stralb“, om end maaste efter en mindre Maalestok; større Bryllupper gaa mere og mere af Brug, og der har vistnok ikke i Løbet af de sidste 10 Aar været holdt mere end et Bryllup, som varede i to Dage. Til Begravelser bliver kun den nærmeste Familie indbudt, det øvrige Følge indfinder sig i Henhold til den officielle Befendtgørelse. Det tør vistnok siges, at Fødselsdagene nu ere Hørnesteðboernes mest stattede Festligheder; for nogle Aar tilbage var det blevet Stik, at man ikke til Fødselsdagen indbød nogen men Gæsterne indsendt sig uindbudne (det betragtedes formodentlig som en større Opmærksomhed, at Gratulanterne mødte uindbudne) Det er nu atter blevet Stik, at alle Gæster, sædvanligvis fra 30-40, blive budne. Tiden for de fremmedes Ankomst er gerne baade Sommer og Vinter ved Aftenstid, og der holdes saa for det meste ud, især naar, som nu er ret almindeligt, der skal danses, indtil det lakter hen ad Daggry. Man iager vist næppe fejl, naar man antager, at de fleste kunde ønske at bringe disse Gilder ud af Verden af Hensyn til den store Anstrengelse, det volder med Forberedelserne til Gildet.

Den vistnok saa vel i Naturen som i Menneſtehedea ellers tilsteðeværende Trang til at jævne det ulige synes ikke at passe for dette Sogns Bedkommende For 25 til 30 Aar siden var det Stik og Brug, at Familien paa de større Bøndergaarde gif til samme Bord som Tjenestetjendend og ligeledes tilbragte de lange Vinteraftener sammen med dette; Konen i Huset satte sig da gerne midt paa Gulvet med Pigerne ved sin Side, alle sammen med snurrende Spinderokke, og Manden enten læste sin Avis eller spillede Kort med Karlene. Nu er dette Forhold saa forandret, at det kun tendes af den opvoksende Slægt gennem Traditionen. Paa de større Bøndergaarde nærmer man sig nu i næsten alle Henseender til Stikken paa Herregaardene; saaledes vilde det nu blive betragtet for et Bevis paa ikke „at følge med Tiden“, hvis en af de større Bøndergaarde ikke havde sin „Folkestue“. For-

finelsen og de dermed tiltagende store Fornødenheder breder sig med Aarene til alle Klasser. Flere af Gaardmændene nøjes faaledes nu ikke længere med en Fjedbvogn, men have undertiden 2 til 3, mellem hvilke saa ogsaa stundom findes en Familievogn, en Charabanc; og i Klædebragt er man ogsaa her naaet lige saa vidt som andre Steder og næsten helt og holdent kommen bort fra Tilvirkningen og Brugen af det grove hjemmelavede Løj; dette sidste Forhold gælder selv Dyende- og Arbejderklassen, hvilke sidste, særlig Dyendet, ikke i nogen synderlig Grad staa tilbage for de bedst stillede Gaardmandsfamilier. Ældre Folk i Sognet fortælle, at for 60 til 70 Aar siden brugte Mandfolkene Knæbuxer, og til den daglige Klædebragt Skindklæder; men Stadstøjet var endog lavet af hjemmegjort hvidt Badmel.

Sagn m. m.

For mange Aar tilbage levede i Hørmested en Mand ved Navn Peder Andersen paa Gaarden Wolfstrup, en af sine Sogneboere meget agtet og skattet Mand, der ved flere Lejligheder navnlig i Egenkab af Sognefoged havde gjort Sognet store Tjenester ved sin modige og forstandige Optræden, saa vel mod Høgholts Ejere som ogsaa enkelte Gange imod Øvrighedens Uredelighed og Misbrug af Magten. Peder Andersen, som var født paa Vester Annegaard 1764 og døde 1855 i Wolfstrup, har fortalt adskilligt fra gamle Dage til den endnu levende, troværdige 70aarige fhv. Gaardmand Andreas Nielsen i B. Maalund.

Det var i P. Andersens Tid samt længe før og efter Skif. at Sognets Gaardmand efter endt Gudstjeneste forsamledes i Vester Annegaard (Annegaarden var dengang allerede delt i to Gaarde, B. og D. Annegaard) for at svire og spille Kort, og de gode Hørmestedboere skulle ved en saadan Lejlighed kunne blive sammen i et Par Dagstid

I.

Ved en Sammentkomst i B. Annegaard af Sognets Gaardmand kom Blagerierne af en af Høgholts forhadte Ejere, den tykke Mand, eller, som han almindelig kaldtes i Sognet, „Tyfki“, paa Tale mellem de spillende og drikfende Hovbønder, og det blev efter en bred og lang Forhandling vedtaget, at en af dem skulde stille Herremanden ved Livet; man valgte en anden Form for Lodtrækning og spillede saa om, hvem det skulde være, og Loddet faldt paa Jens Birket, Ejer af Birket. Han udførte strax efter Ordet og valgte en Nat, da Herremanden kørte hjem fra et Bryllup¹⁾. Jens Birket holdt den Nat Vagt ved et Markled paa Grænsen mod Ugilt Sogn lidt sønden for Stensbækgaaarde og skød her Tyfki, som sad bag ved sin Kone i Boguen, i

¹⁾ Se foran under Høgholt Ejerrække den anførte Notits 1639 af Præsten Chr. Stefenjen i Kalborg.

hvilken der ifkun var Blads for en Person paa hvert Sæde. For at lede Mistanten hen paa en anden, betalte Jens Birket en paa Godset tjenende Karl, som strag efter rømmede til Aalborg; Flygtningen blev en Tid efter jet og genkendt af Høgholt Kuff, der var et Vrinde i Aalborg, og som mistantk for Wordet paa Høsbonden ført til Høgholt, hvor han hensattes i Tyvehullet for at underfastes et indgaaende Forhør; men her kom Jens Birket til ham om Matten ved en Laage med et Reb og stræffede Staffelen til at hænge sig, og saaledes var hele Sagen bragt ud af Verden. Tyvehullet paa Høgholt skal ikke senere have været benyttet til Forbrydere.

II.

I Slutningen af forrige Aarhundrede, da Studeholdet paa Høgholt var saa stort som ingensinde før eller siden, kunde der ofte om Matten forefalde nogen Spektatel i Studestaalben, især naar et eller flere af Dyrene vare slupne løse; saadan Tummel her gav ofte Anledning til en haardnakket Paaastand om Spøgeri under meget forskellige Former. Her skal blot anføres et Eksempel.

En Nat bleve Studene som rasende, og, da Røgteren havde søgt længe derinde uden Logte, løb han omsider paa et hornet Væst, som han antog for Aulstieren af de foresaldne Optøjer. Da han ikke kunde finde nogen tom Baas, lagde han et Reb om Dyrts store Horn og bandt det henne i Jobergangen. Da Røgteren fjærnedes sig, gav han den formentlige Stud et vældigt Dunk i Ryggen med de Ord: „Nu kan Du staa her din Satan!“ Om Morgenen var Studen forsvunden, og den almindelige Antagelse bl v nu, at Janden havde været paa Epil i Stikkelsen af en Stud.

III.

I forrige Aarhundrede levede her samtidig to Kvinder, Karen Huust i O. Maalund og Spræk Ane i Tislum, der begge ansaas for slemme Hege. Da Manden i B. Maalund en Gang blev syg, afgav en i et Nabo sogn boende „Klog Mand“ den Erklæring, at den syge var forheret, og at der vilde komme en fremmed Kone for at se til ham, men hun vilde absolut søge at faa hans Fodder at se, og fik hun Held dertil, „saa er det ude med ham“, sagde Højemesteren. Spræk Ane indfandt sig ogsaa, og Manden døde. Da Karen Huust fik at vide, at man mente, at hun var medskyldig i Hejeriet, forsikrede hun dyrt, at hvis saa var, ønskede hun, „at „Jld og rød Due skulde fortære hende og alt hvad hendes var“. En Tid efter opkom der Jld i hendes Hus, og hun og hendes eneste Barn omkom i Flammerne.

For 40-50 Aar siden levede samtidig tvende Højemestre, den ene i Tislum og den anden paa Gaarden X. De vare begge to Mestere i den Kunst at hjaale Folk til Rette med at „saa Smør“, naar Rættningen ikke vilde lykkes, og de kunde ogsaa helbrede forgjorte Fjerkræ. En gammel Kone har fornøylig fortalt, at Manden fra Gaarden X

hjalp hende og hendes Mand en Gang, de ikke kunde kærne Smør, uden at bringe noget slyntigt Middel; den kloge Mand hældte blot Fløden i Kærnen og forsvandt derpaa hurtigt muligt ud af Huset, og Konen paastaar, at hun fik Smør lige straks.

En anden Gang, fortalte samme Kone, bleve Uenderne og Hønseene saa „underlige“; de hoppede op ad Bæggene og flere døde. Der blev da søgt Raad hos Hegemesteren i Tislum, som paalagde Konen, at hun stiltiende om Natten skulde hente noget Muld paa Kirkegaarden og strø det i Hovedet paa Uenderne, og Konen forfikkede, at Midlet var lykkedes.

Da flere andre Fortællinger om stedlig Hysteri og Overtro ikke synes ejendommelige nok til Offentliggørelse, skal her kun tilføjes et Par vel tildels blandt Befolkningen endnu levende Træk af Overtro, der ikke vides at have haft nogen større Udbredelse i Landsdelen:

Børn, der lide af den saakaldte engelske Syge, menes at være støjete, d. v. s. sete paa af en løsagtig Kvinde -- Ekoge; som Forebyggelse mod denne Sygdom skal det være godt, at Moderen, naar en saadan Kvinde kommer i Huset (naturligvis uden at den fremmede mærker det), viser hende Barnets blottede Ende lige straks ved Ankomsten.

En anden Form eller Side af engelsk Syge er en hos Børn ofte forekommen og kaldes her „Dørspæi“; den ytrer sig ved, at Barnet længere end almindeligt ikke lærer at gaa alene. Sygdommen paaføres Barnet i Moders Liv, derved at en Person spænder med Armene i en Dør (deraf Navnet Dørspæi), imens en frugtommelig Kvinde gaar under Armene igennem Døren. Et virksomt Middel mod denne Forværring skal være at føre Barnet tre Gange igennem en Dør, som bestaar af tre løse Fjæl, efter Solnedgang; det udføres paa den Maade, at den midterste Fjæl udtages af Døren, og gennem den herved frembragte Åbning trækkes Barnet det nævnte Antal Gange. En Mand har en Dør paa sin Lade som den omfrevne, og han har ofte hjulpet til ved den nævnte Kur ikke alene, ogsaa for saa Nar siden, med Børn fra dette, men ogsaa fra fremmede Sogne. Undertiden ere Børnene for store, men saa trykkes desuagtet Barnet med Magt gennem Døren, og Helbredelsen udebliver ikke.

IV.

Peder Andersen's Moder, som var født og opvokset paa Gaarden Mellem Strøborg, havde flere Gange, da hun som Barn vogtede sin Faders Faar, set Ulve strejfe om paa Marken. En Vinternat i stærkt Snefog kunde hun fra sine Barndomsaar minde, at Gaardhunden ved sin vedholdende Gøen og usædvanlige Spktakel havde vækket Familien; da Husets Beboere vare komne ud i Gaarden og vilde se efter, hvad der kunde være i Vejen, havde en Ulv allerede gravet sig halvt ind under Muren til Faarestien.

En andet gammelt Sagn om Ulve fortæller, at Manden i Gaarden Næder Stræborg en Julenat gik ud med sin Bøsse for at skyde paa Ulvene, otte i Tallet, der i den strænge Vinter drevne af Sulten ivrigt arbejdede paa at bane sig Vej ind til Faarene, der fandtes i en umiddelbart ved Gaarden af store Kampeftene i Siden af en Bakke opført Faarefold. Efter at have løst et Skud mod de glubende Dyr, af hvilke han dog ingen fældede, blev Manden angreben af disse og reddede sig kun ved at ty ind gennem en Bagdør paa Stuehuset. Gamle Folk paa Egnen mene endnu at kunne fremvise Spor af „Ulvegrave“, Faldgruber, hvori Ulvene fangedes, i en Hedestrækning mellem Wejlund og Stræborggaardene¹⁾.

At der i Sognet, især i dettes søndre Halvdel, har været et yndet Opholdssted for Ulve, ligger temmelig nær at antage; endnu for et Par Aarhundreder siden var her saaledes ganske betydelige Skovstrækninger, Terrænet meget bakket og store Hedestrækninger bevokset med Lyng, Bidier og en ikke ringe Del Burkrat. Flere Steds- og Marknavne, som Ulhjør-Bakke, Ulhjør, Ulgaardsbakke og Ulhøjagre, vidne tilstrækkelig om disse Rovdyrs Talrigheid i gamle Dage²⁾.

V.

Der lever endnu et dunkelt Sagn om Svenskerne som Fjender, formodentlig fra Krigen med denne Nation 1658—60, og det hedder sig, at Svenskernes Rytteri i en Dal i Tislum for mange Aar tilbage vandede Hestene paa et bestemt Sted, hvor der endnu er blødt, en Gunge, som kaldes „Vaasfeguung“. Et Fund for flere Aar tilbage af en Del gamle Hestesko, antages at stamme fra de Svenskes Heste. Hvor uklart end Sagnet er, er det sandsynligvis et Fingerpeg om, at Svenskerne, der endog i hin Krig vides at have været helt oppe ved Skagen, ogsaa have haft Tilhold i Tislum for kortere eller længere Tid³⁾.

Fra Oldtiden.

At Sagnet har været beboet i Stenalderens Tid er hævet over enhver Tvivl, og dette gælder da navnlig om den Del, som ligger i jydste Aas. Endnu findes her 2 til 3 saa vel bevarede Gravhøje, at disse for 5 til 6 Aar siden kunde erhverves til Fredning for National-Museet, foruden at der i samme Strøg af Sagnet findes en halv Snez,

¹⁾ Disse tvende Sagn om Ulve maa henføres til Tiden fra 1740—50.

²⁾ Udre endnu levende Folks Bedsteforældre kunde huske, at Klosterstoven i Ugilt Sogn og Dal Skov i Tolne Sogn stødte sammen paa Strøget gennem den sydlige Del af dette Sogn. Egetræs-Stolperne i den gamle Lade ved Gaarden Bakken skulle, paaftaas der, være tagne i en for længe siden forsvunden Skov i Gaardens Ejendom.

³⁾ N. P. Gaarboe: „Fortidsminder fra Vendsyssel“, S. 195.

dels af Naturen, dels af Menneskehaand, mer eller mindre beskadigede Høje. Endvidere fortælles der om Udgravning og Sløjfning af et betydeligt Antal Gravhøje under Anlægget af Chaußen, Hovedlandevejen mellem Hjørring og Frederikshavn, og Jærnbanen, der begge føre gennem Sognet. Denne Bandalisme udførtes for at tilvejebringe tilstrækkelig store og bekvemme Stene til Bygning af Broer; Meddelelsen har saaledes, foruden mange endnu tydelige Spor af Gravhøje, i Løbet af det sidste Aarstid tilfældig opdaget Levninger af en med Diametre 30 og 14 Alen for lang Tid tilbage molesteret Langdysse paa Matr. Nr. 8 a i Sogneis østlige Ende, nær ved Tolne Sognegrænse. Af Kredsstene, der maale $2\frac{1}{2}$ Alen i Længden og $1\frac{1}{2}$ Alen i Gennemsnit, og som dels ligge ned, dels staa halvt oprejste, ere endnu 12 tilbage. Af et Kammer i Midten staa endnu de tre Sidestene, medens Overliggeren tilligemed de manglende Kredstene forlængst ere fjærnedede.

Flere gamle Folk forsikre fuldt og fast, at Højene — Gravhøjene — ere befolkede med Nisser og Dverge, der i deres underjordiske Boliger omhyggelig vogte betydelige Skatte, at Gjere af Gravhøje. Især af dem, paa hvilke der om Ratten „brændte Lys“, for mindre end en Menneskealder siden have aabnet disse i Haab om at komme i Besiddelse af Beboernes Rigdomme.

Som et noget vistnok enesteaaende Tilfælde kan anføres, at den gamle Stole er lagt kun tre Alen med den østre Gavlfra en for flere Aar tilbage med Lovtrær tilplantet, velbevaret Gravhøj. Af og til er der ved Opdyrkning af Heden i den højtliggende Del af Sognet gjort adskillige Fund af Oldsager, for det meste Stenredskaber, der maasse ere tabte her.

I Sognets vestlige og lavere Ende forekommer nu til Dags faa eller næsten ingen Spor af Stenalderens Folk i Fortiden. Med Undtagelse af et Gravkammer, man under Bløjningen stødte paa i Gaarden Birkets Mark for 5 a 6 Aar siden, indeholdende foruden en strøbelig Urne tillige 4 a 5 spydformige Stenredskaber, samt et Par Fund af halvmaaneformige Stenredskaber i to mindre Skovmoser, er der ikke fremkommet videre fra denne Tidsalder. Tid til anden har man under Løvgravningen fundet enten Dele eller fuldstændige Gevirer af Kronhjørtten. For 4—5 Aar siden stødte Arbejderne ved et Teglværk under Opførelsen af Ler og Mergel paa en Kugelvirvel af et Hvaldyr, ca. 5 Alen under Jordens Overflade og omtrent 2 Alen nede i Mergellaget Paa et Strøg i den søndre Ende af Sognet findes flere Levninger af et Par jævnsides løbende, gamle Jorddiger i Retning fra Øst N. fra Tolne Sognefæl til Syd S. hen imod den til Borglumkloster hørende saakaldte Klosterfjov i den østlige Ende af Ugilt Sogn; Afstanden mellem Digerne er maasse 50 Favne, og Sporene af samme fremtræde meget tydeligt atter og atter i de endnu udyrkede Hebestrækninger. Man ved ikke bestemt, i hvilket Djemed de nævnte Diger ere opførte.

Offentlige Indretninger.

Kirken, som tilhører Rundbuestilen, er vistnok oprindelig udelukkende opført af Kampestensmure, men ved senere foretagne Restaurationer er der bleven anvendt Munkestien, saa der nu paa Højkirken findes et Stykke Mur opført heraf. Lavkirken er tækket med Bly, hvorimod Højkirkens Tag bestaar af Tegl. Kirken er kullet og har heller aldrig haft noget Taarn. Det nuværende Vaabenhus, omtrent midt paa Nord siden af Højkirken, er ligesom Lavkirken tækket med Bly og har hvælvet Loft, men skriver sig fra en langt nyere Tid, nemlig fra Aar 1703 og er opført af Ejler Ejlersen Holm til Begravelse for ham selv og hans Efterkommere efter Fundats af 11te Marts 1704. Ved en i Sommeren 1894 foretagen Istandjættelse af Gulvet i Vaabenhuset saa man Begravelsen, i hvilken findes 12—13 store og smaa til Dels forraadnede Jyrreræskister, der, saa vidt man kunde se, udvendig have været beklædt med Skind eller Læder, og de nedlagte Lig have været indpakkede i Humle. Paa de større Kister fandtes vaahæftede Jærn- og Messingplader med Inscriptioner, men kun en af disse Plader (Mnidetavler) var saa vel bevaret, at man kunde læse samme. Paa denne staar:

„Her er Nedlagt Veladde og Velbyrdige Jomfru Jomfr. SICILIA de JESPERSON¹⁾. Som var var Fød paa Hvidsted Gaard Den 22 Oktobri 1700 og U—For—Modentlig Døde Ved Høgholt Den 15 January Aar 1718.

G R A F S K R I F T.

Gud som under Jis og Strømme
Og ved Haarde Vintere Kuld
Bortog Dig Vi Maae Berømme
For En Dydig Ven og Huld
Samle os I Himle Voelig
Naar All Modgangs Winter Er
Slet For Svunden og Vi Noelig
Lefve Kand hos Dig Da Der.

G.

H.“

For omtrent 40 Aar siden fandtes Indgangen paa Kirken paa den vestlige Gavl, og Indgangen var endnu tidligere paa Højkirkens søndre Mur, hvor de sidste Spor af Doraabningen eftermuredes 1865. Paa Kirkeflokken, som er anbragt i et Stativ paa Kirkegaarden, findes følgende Inscription med store latinske Typer: „Soli deo gloria. Me fecit M. C. Troschel koeniglicher Hof Glockengieser. Copenhagen Ao. 1776“, og paa Syd siden af samme staar længere nede Kong Chr. d. 7des Basrelief og deromkring: „Christianus VII D. G. dan. norveg. rex. MDCCLXXVI.“ Altretavlen, som et malet paa Lærred, forestiller Christus i Gøtseman Have, hvor Engelen kommer

¹⁾ Hun var vistnok en Datter af Jesper Jespersen.

og styrker ham; Rammen om samme bærer Værkstallene 1591 og 1865. Alterkranken, der bærer Værkstallet 1736, er forarbejdet af rigt Smedearbejde i Værkstål og prydes af tre Vaabentjölde bævne i Messing; da Kirken paa denne Tid tilhørte Høgholt Gods, ligger det nær at antage, at de nævnte Vaabener stamme fra nogle af Gaardens daværende Ejere, f. Eks. Justitsraad Jesper Jespersen. Prædikestolen, der bærer Værkstallet 1592, er prydet med malede Billeber af de fire Evangelister; forneben staar: „Las. Christensen. Peder. Lavritsen. Alle. Ting. Forgængelig. Men. Guds Ord Være Evindeligt“. I Værkstallet hænger en smuk Malmhjelkrone i Værkstål med Værkstallet 1746 og de samme tre Vaabener, som findes paa Alterkranken, derimod ses paa den til Kirken hørende Kalk kun to af de tre Vaabener, men følgende Inskription: Anno 1721 Er denne Kalk med behør foræret til Hørmested Kirke af dens Høje Patron og Frue“. Beboerne i Sognet købte Kirken af Arnt Rasmussen 1803.

Til Støtte for den Antagelse, at Kirken ogsaa her er bygget der, hvor Stedets Hov (hedenske Gudhus) har staaet, kan anføres, at der paa en temmelig høj Plads lidt nord for Kirken endnu er et Hus, der hedder Høuen.

Konge- og Præstetienden af Hørmested Sogn ere af lige Størrelse og udgøre tilsammen 70 Tdr. 1 Stp. $3\frac{3}{4}$ Fdr. Rug, 47 Tdr. 6 Stp. $\frac{3}{4}$ Fdr. Byg og 17 Tdr. 3 Stp. $2\frac{3}{4}$ Fdr. Havre. Kirketienden er 28 Tdr. $3\frac{3}{4}$ Stp. Rug, 17 Tdr. $6\frac{1}{4}$ Stp. Byg og 11 Tdr. $\frac{1}{2}$ Stp. Havre.

Præstetienden af Sognet var 1553, 4 Tdr. 2 Stp. Byg, 3 Pd. 2 Stp. Rug og 13 Stp. Havre. Kvægtiende 4 Lam, 2 Kid¹⁾ og „PENDINGE“ 1 B, Offer 2 mk dansk. Aar 1571 var Præstetienden 16 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg og 3 Læs Havre. Kvægtiende 12 Lam. Offer 6 mk. Aar 1625 udgjorde Præstetienden 5 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg²⁾. Det ses endvidere i de gamle Præsteindberetninger fra 1553—1625, at Mosbjerg, Sindal og Hørmested Sogne 1553 udgjorde et Pastorat³⁾. — Se endvidere D. H. Wulff, Statistisk Bidrag til Aalborg Stifts Hist. S. 115—116.

I Sognet var indtil Aar 1891 kun en Skolebygning med to Skolestuer, hvor Børnene bleve underviste af tvende Lærere; men da opførtes en ny Skole i den søndre Del i Tislum. Skønt det maa indrømmes, at et af mange længe følt Savn ved den alt for lange Vej til Skole nu er afhjulpet ved Opførelsen af denne, vil der dog vistnok, antagelig ikke i de første Aar, blive stillet Krav om en yderligere Omordning af Sognets Skoleræsen; thi Sognets Form, der nærmer sig noget til Firkanten, gør det en Del vanskeligt af Hensyn til Afstandene at nøjes med kun de nuværende tvende Skoler⁴⁾ Regu-

¹⁾ Gedehold var formodentlig almindeligt i Sognet paa denne Tid.

²⁾ Bispearkivet } D. H. Wulff: Statistisk Bidrag til Bendelbo Stifts

³⁾ Samme } Hist. S. 108—110.

⁴⁾ En ny Skole er nu i Efteraaret 1897 under Opførelse ved Høgholt.

leringssummen for Embedet i Tislum er 1082 Kr. og for det gamle Embede, med hvilket Kirkefangerbestillingen er forbunden 1019 Kroner.

1844 paabegyndtes den gennem den nordlige Del af Sognet fra Øst til Vest førende Amtslanndevej, Hjørring—Frederikshavns Landevejen, som blev færdig 1849; denne Vej har stor Betydning for den daglige Færdjel for Beboerne i den paagældende Ende af Sognet og hentyttes ogsaa som oftest af de øvrige Beboere, naar der skal køres til Røbstaden. Parallelt med Chausséen gaar Jærnbanen, som blev aabnet 1871. Fra Midtpunktet af Sognet til JærnbaneStationen i Sindal, hvilken Station almindelig benyttes, er ca. $\frac{3}{4}$ Mil.

Ved Kirken mødes næsten alle Bivejenc, nemlig en fra Skærum, en anden fra Lendum, en tredje fra Ugilt og en fjerde fra Mosbjerg Sogn. Disse Veje ere alle temmelig sandede, farlig om Sommeren, med Undtagelse af et Par grusede Stykker paa Ugilt- og Mosbjerg-Bejen, henholdsvis 411 og 400 Favne. Sognets eneste grundforbedrede (grusede) Bivej, 3858 Favne lang, fører fra Broen over Uggerby Åa sønden for Sindal Station gennem den vestlige og sydlige Del til Lendum Sognefel. Sognets grundforbedrede Biveje har altsaa nu en Længde af 4669 Favne, og alle Bivejene en samlet Længde af 14,131 Favne. Forud for Anlæget af Amtslanndevejen førte en i næsten snorlige Retning gaaende Vej, lidt Syd for hin gennem Sognet mellem de oven for nævnte Røbstader; denne Vej var gennemgaaende sandet og manglede til Dels solide Broer. Et gammelt Sagn fortæller, at Præsten i Mosbjerg i gamle Dage fik Sognets Kongetiende, fordi han af Hensyn til Vandforholdene maatte køre om ad Tolue for at komme til Hørmestød Kirke.

Lendum Sogn.

Lendum Sogn ligger i det sydvestlige Hjørne af Herredet, ca. 2 Mil sydvest for Frederikshavn, 2½ Mil sydøst for Hjørring og grænser mod Vest til Laars og Ugilt Sogne, mod Nord og Øst til Hørmested, Skærum og Sørum Sogne og mod Syd til Torslev og Hørby Sogne. Sognet er langstrakt af Form, omtrent 1½ Mil langt i Øst og Vest og kun ½ Mil bredt i Syd og Nord. Fladeindholdet er 4649 Tdr. Land med nyt Matrikulshartkorn 150 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdt., Gammelstat 2568 Kr. 97 Ore. Efter Matrikulen fra 1690 var Hartkornet 194 Tdr. 1 Skp.

Befolkningens Antal var i 1801 449, 1834 622, 1840 644, 1845 660, 1850 705, 1855 722, 1860 797, 1870 854, 1880 908, 1890 962¹⁾.

Sognet er Annex til Torslev Sogn i Dronninglund Herred, men danner en egen Kommune.

Stedsnavnet Lendum synes ikke at være let at forklare; No: h siger, at Byen Lendum, der jo rigtignok fordmulig laa i Dalsstrøget omkring Kirken, oprindelig hed „Løndum (den Lønlike)“, men den folkelige Udtale paa Egnen af dette Stedsnavn er „Læium“, og Løndum udtales aldrig Læium, men efter Bogstavlyden Løndum.

I Henseende til Jordbundsforholdene kan bemærkes, at Største parten af Markjorderne ere lermuldede, frugtbare Jorder, og at den daarligere dyrkede Jord antagelig findes herne i det nordøstlige Hjørne ved Steberne Grusbjerg, Diget og Ulsig. Der er i den vestlige og nordlige Del af Sognet nogen Afveksling af langstrakte Højdrag, der have sig indtil noget over 300 Fod over Havet, med mellemliggende Lavninger, hvorimod den østlige Del, der løber ud i en lang spids Hale, frembyder større Ensartethed i Terræforholdene. Sognets Nordgrænse mod Hørmested og den vestlige Del af Skærum i ca. en Fjerdingvejs Længde udgøres saaledes af en, kun afbrudt paa et enkelt Sted af et smalt Dalsstrøg, fortløbende Bakketam, der straaner jævnt imod Syd ned mod Kirken og den i den vestlige Del af Sognet liggende temmelig udstrakte Lendum Hebe. Jorderne i dette Bakkparti ere ngenlunde ufrugtbare, om end de staa en Del tilbage i Godhe

¹⁾ Statistisk Bureau.

ammenlignet med Strøget omkring Kirken samt Øst og Syd for denne, hvor Sognets bedste Jorder findes.

Fra Gaarden Bjærgtet i den sydlige Del af Sognet strækker sig en anden Højderyg lige i Nord til Gaarden Kærsgaard, hvor den, for ligesom at lægge lidt til det Dalsstrøg, hvori den gamle Lendum By fordmulig sa, bøjer noget af mod VØst henimod Østenden af den nysnævnte Vest fra kommende Bakkekam. Endelig hæver der sig i den vestlige Del af Sognet og i Midten af dette i Retning fra Vest til Øst et tredje, dog mindre fremtrædende Bakkeparti, der gør Skel imellem tvende Moser Uelmose og Sortemose imod Syd paa den ene og den for nævnte Lendum Hede imod Nord paa den anden Side. Denne Hede indtager et Areal af ca. 400 Tdr. Land og udgjorde i gamle Dage Lendum By's Overdrev samt den fælles Blads for Bjærgning af Aldebrandtsel, de saakaldte „Sandspiltørn“; ved denne gennem Aarhundreder fortsatte Bortføring af Sværen, maa Nybyggerne, der indtage Stykker af Heden til Opdyrkning, nu nøjes med at arbejde med en middelmaadig Jord, der tillige er som brolagt med større og mindre Kampesten, hvorfor man ikke kan „opbrække“ Heden med Ploven, men den maa her ligesom Heden i Nabo sognene Ugilt og Hørmested møj- sommelig graves med Spaden. Stenene anvendes til forskelligt Brug: de fleste laves i Vejrsn — Skarver —, hvorved mangen en Smaa- mand paa Heden, naar han tillige har nogen Ferdighed i selv at kunne slaa Skarvene, har en ret god Bisfortjeneste; en Del anvendes som Byggemateriale især i Udhusene, og en ikke ringe Part lægges i Diger til Indhegning af Markerne. At saa godt som hele Sognet forhen har haft en lignende Rigdom af Sten, haves tydelige Beviser paa i de hyppigt forekommende endnn til Dels velbevarede Stendiger i Markskellene.

Alf de tvende oven for nævnte Moser i den vestlige Halvdel og i Syd siden af Sognet er Uelmosen den største, ca 200 Tdr. Land stor; denne Mose, der nu er saa fast, at man over alt kan køre hen over den med Heste og Vogn, er som enhver anden Kærmoser dannet under Vandet, og de lokale Forhold mærker ogsaa meget tydeligt, hvor den lille Indsøs Bredde har gaaet; for kun 40—50 Aar siden var Mosen, før den blev rigtig udgrovet, endnu saa blød, at den ikke kunde anvendes til Torvestær, medens nu ikke alene de fleste af Sognets Beboere, men ogsaa mange udenfor sogns boende forsynes med Aldebrandtsel herfra. Vandet fra Mosen har sit Aflob gennem en mindre Bæk, der et kort Stykke løber lige i Nord hen ad Kirken, men drejer derpaa Syd hen mod Længsholm, og endelig her lige i Øst forbi Følsted gaarden og falder tilsidst efter at have optaget et Par mindre Vandløb ind i Skarum Na, hvilken et kort Stykke danner Grænsen mellem dette og Skarum Sogn. I Sydøst for Herregaarden Længsholm ligger det saakaldte Troldekar, hvoraf en Del nu er opdyrket; denne Lavning, som dette Kær danner, og som fortsættes ind i Torslev og Hørby Sogne imod Syd, har sikkert i Fortiden udgjort et andet og endnu større Vand end Uelmosen.

Der findes ingen Skove i Sognet, men flere Etedsnabne som Skovsgaard, Topholt, Ringsholt, Raalund, Mauerholt, Buurholt og

Grimbøgen, saavel som enkelte Stovrester samt de hist og her i de paa forskellige Steder i Sognet værende mindre Skovmojer forekommende „Tromper“ (gl. Træstammer) vidne tydeligt om Skov i Fortiden. Rester af fordums Skov findes ved Ringsholt, Vestergaard i Lendum By, Stubben og ved Vestergaard i Bredmose. Stedet Grimbøgen i Bredmose i det sydvestlige Hjørne af Sognet har sandsynligvis faaet Navn af et Skeltræ i Skoven, hvilket man i gamle Dage kaldte „Grimtræ“, altsaa i dette Tilfælde et Bøgetræ; umiddelbart her ved Sognegrænsen ligger i Laars Sogn den gamle Gaard Birken, i hvis Ejendom endnu findes mange „Kolbuste“ (Levninger af Bøgeskov); men foruden disse synlige Spor af fordums Skov haves ogsaa historiske Efterretninger om Tilstedeværelsen af forskellige Skove i gamle Dage. Saaledes ses det i Præsteindberetningerne fra 1553, at der i Sognet fandtes en Fællesskov til 16 Svins Olden, i hvilken Præsten havde „fry øre hugh“ (fri Øksebug)¹⁾ Hvor denne Fællesskov har ligget, ved ingen nulevende. Ligeledes anføres i Matrifulen af 1662, at der hørte Skov til Lengsholm til 200 Svins Olden, og at disse fandtes inden Sognets Grænser, faar man Visshed om ved at efterse Markbogen for dette Sogn fra 1683, hvor hver enkelt Skov er navngivet (se herom under Beskrivelsen af Lengsholm); naar her bl. a. nævnes „Bredmose Skov“ (Bredmose ligger i Sognets vestre Ende), samt da Sagnet fortæller, at den ligeledes i Markbogen nævnte „Bjærgeskov“²⁾ stødte sammen med hin, saa kan man ved at sammenholde de her fremførte Oplysninger ikke noget Øjeblik tvivle om, at der paa en Strækning af omtrent $\frac{3}{4}$ Mil fra Lengsholm til Klosterstoven i Ugilt Sogn forhen har været en sammenhængende Skovstrækning, medens der nu kun findes de nævnte sparsomme Spor heraf ved Birken og Vestergaard i Bredmose.

I efterfølgende Beskrivelse af Gaarde og Huse i Lendum Sogn forstaaes ved en Gaard en Ejendom med 1 Td. Hartkorn og derover, og ved et Hus et Sted med under 1 Td. Hartkorn. Naar der i det efterfølgende anføres Oplysninger fra 1662 ere disse hentede fra Matrifulen af dette Aar, og ligeledes ere Oplysningerne fra 1683 tagne af Markbogen.

Lengsholm.

Næsten alle Mennesker i Sognet kunne fortælle Sagnet om Hovedgaardens Lengsholms Oprindelse, saaledes som det lyder i D. Atlas, Hofmanns Foundationer for Aalborg Stift o. fl. Steder, og

¹⁾ Bullff: Stat. Bidrag til Bendelbo Stifts Hist. S. 112.

²⁾ Den Skov, som ifølge Sagnet, der anføres i Dansk Atlas og Hofmanns Foundationer for Aalborg Stift, fremstod i Lengsholms Ejendom derved, at en Enkefru besaaede et Stykke Jord vesten for Gaarden med Olden, antages efter den i Sagnet antydede Beliggenhed at kunde have været Bjærgestoven.

ingen ved hverken mer eller mindre at fortælle herom, end hvad der anføres i de nævnte Værker, saa det synes ret rimeligt, at Sagnet i Fortiden er hentet her fra Egnen og har haft Rod blandt Befolkningen i Aarhundreder. Uagtet Gaarden er bygget paa et lavt Terræn ved Østfiden af den Højderyg, der, som ovenfor nævnt, strækker sig fra Syd til Nord i Sognet, passer det dog ikke for alle Gaardens Bygninger, hvad der anføres i D. Atlas V. S. 362, at disse skulde være opførte paa nedrammede Stokke og store Stene, thi af et saadant Grundlag er der ved senere Byggearbejder kun fundet Spor under Ladegaarden, medens noget tilsvarende ikke er fremkommen ved Ombygning af Borggaardens Huse; derimod kunne, hvilken Opfattelse ogsaa deles af Gaardens nuværende Ejer Hr. F. Hartz, de stedlige Forhold snarere tyde paa, at Borggaarden er opført paa et Punkt, der hæver sig noget i det omkring Gaarden værende lave og flade Terræn, og at denne lidt højere liggende Grund i Fortiden kan have været en lille Holm¹⁾, hvorfra Gaarden maaske har hentet den sidste Stavelse i sit Navn. Det vides ikke, at der nogen Sinde har været Grave omkring Gaarden; derimod har den sikkert paa alle Sider været naturligt befestet ved omgivende Vand. Saaledes har en nu afbød over 80 Aar gammel Mand Rosa Volwig i Frederikshavn fortalt Meddelelsen, at han, der er en Søn af en af Gaardens tidligere Ejere og født paa Gaarden, kunde mindes, at der for lidt over 70 Aar siden eksisterede en langstrakt Dam med grundt Vand i Retning fra Syd til Nord parallelt med det venstre Fløjhus i Borggaardens Bygninger. Umiddelbart sønden for Gaarden begynder Troldekæret, og det er sandsynligt, at der fra dette Kær i gamle Dage har ført et Vandløb vesten og norden om Gaarden, hvilket endnu er Tilfældet often om denne, og maaske har man langt tilbage i Tiden haft det i sin Magt at kunne regulere disse Vandløb, som man fandt for godt. Lige ved Østfiden af Gaarden fandtes i gamle Dage en nu tørlagt, stor og dyb Mølledam. Med det foranførte for Øje bliver det saaledes meget rimeligt, at der langt tilbage i Tiden, da, som nys antydet, Troldekærets rigeligere Vandmængde førtes hen forbi og rundt om Gaarden, kan have raget en lille Ø — den fornævnte Holm — frem af Vandet, hvor en eller anden Høvding — maaske, som anført i D. Atlas og flere Steder, Lengs — har faaet Lyft til at opføre sig en Bolig omgivet og mod Fjender beskyttet af Vand paa alle Sider. Senere hen i Tiden, da der blev lagt Volsbrug under Gaarden, har det rimeligvis været nødvendigt at opfylde en større Grund, hvor Ladegaarden kunde opføres; de her nedrammede Stokke vare nær ved Haanden i de omliggende Skove, og Kampestenene fandtes ogsaa i rigelig Mængde i Skoven og Heden.

Omtrent alle Gaardens nuværende Bygninger ere opførte af den forrige Ejer F. Kähler og frembyde ingen særlig Interesse i nogen Henseende; de gamle Bygninger, der omtales i Matrifulen 1662 og D. Atlas have ingen nulevende kendt med Undtagelse af et Stykke af den gamle Lade med det svære Egetræs Bindingsværk, som forsvandt,

1) Her har antagelig den første Bebyggelse fundet Sted.

da Kähler i 1857 og 1863 opførte den nuværende anseelige Ladebygning. Borggaarden bestaar af 3 Længder med kun et Stokværk, alle opførte af Grundmur, hvilket ligeledes er Tilfældet med alle Ladegaardens Bygninger, der udgøres af den nævnte store Lade samt tre Staldbygninger. Ved Vest siden af Gaarden findes de sidste Levninger af de foran og i det følgende nævnte betydelige Stovstrækninger, der i Fortiden fandtes i Gaardens Ejendom, nemlig en ca. 4 Tdr. Land stor Lund, der endnu i daglig Tale benævnes „Lunden“. Endvidere prydes Gaarden af en af Kähler i 1862 anlagt ret pyntelig Lovtræplantning og en heri af den nuværende Ejer indrettet meget smuk Have.

I Matrikullen af 1662 er anført følgende:

„Lengsholm Hovedgaard, Fru Else Bind og hendes Børn tilhørende er med Ager og Eng, Ringholt Lund samt Stov derunder Gaarden tilliggende til 200 Svins Olden saavel som en Mølle, skylder aarlig 20 Tdr. Mel, tilsammen takseret for:

	Kan saa:	
Hartkorn 24½ Tdr.	}	Rug 24 Tdr.
		Byg 12 —
		Havre 40 —
		Hø 140 Læs.
		Hartkorn 78 Tdr.

Dertil er ingen Herlighed med Fiskeri undtagen ubi Mølledammen straks ved Gaarden kan undertiden fistes noget Smaafisk. Bygningerne paa Borggaarden bestaar af tre Huse alle murede mellem Stænger, det ene to Loft højt, de andre et Loft højt. Ladegaardens Bygninger er tre tækkede med Straatag, en Del muret mellem Stænger, en Del ere lerflagne“.

I Markbogen for Lendum Sogn findes følgende Oplysninger:

Lengsholms Marker: Østermarken, en Mark ved Follsted Diget, Sandbækken, Møllebækken; ved Kaalhaven 28 Acre, som har hvilet i 4 Aar og skal hvile 1 Aar endnu og kan saa saas med en Kærv Byg, to Kærve Rug, to Kærve Havre; Vestermarken (i Vestermarken benævnes et Stykke Mark „Buidek“, ligeledes nævnes Acre sønden Abildhaven og Langslund). Enge: Der nævnes Trolldær og Fruerengen. Skovene: Bjærgeskoven, Bremos Skoven, Fruerlunden, Hestehaven samt en gammel forfalden „Uble(?) Have“.

„Kaalhaven norden Frugthaven løber i Øst og Vest og indeholder 15 Acre. Ny Mark, som for en 12 Aar siden er opbrudt af Skoven og Heden, ligger vesten for Skoven og indeholder 18 Acre. Østen Gaarden tilstrækkelig Kaalfjord, vesten Gaarden en lille Røstehave. Intet Fiskeri. 33 Læs godt Enghø, 25 Læs Mosehø, paa adskillige Pletter i Marken 3 Læs. Drift i Marken til 16 Køer og ellers Drift i Skoven og Heden. Græsning paa hvilende Acre til 5 Hoveder, paa Overdriften til 29 Stkr.“ Paa Gaardens Mark fandtes 2 Huse med Jord „Trutten og Fepenborre“, hvis Beboere skulde tilse Marken.

Der anføres om Skovene, at „Træerne i Bjærgeskoven bestaar af ubvalgte Bøgetræer samt enkelte Egetræer, tjenlige til Bygningsstømmer, Brændeved og Olden; Bremoseskoven bestaar meste Delen af gamle Bøgetræer som og en Del andre Bøgetræer tjenlige til Bygningsstømmer, Hestehaven og Fruerlunden bestaar af en Del Bøge- og

en Del Egetræer, og er bemeldte Stove tilsammen taksret til 280 Svins Olden". Vandmøllen hørte under Gaardens Takst og laa øst for Gaarden. Den havde en Kværn, som dreves ved „overfalds" Vand, der havde sit Tilløb fra „Ullemosen og de omliggende Møradser"; om Sommeren i Tørke og om Vinteren i Frost kunde den ikke „maalle". Der fandtes ved Møllen en „Globesluse til at forvare Vandet og det igen at udlade, naar fornødent gøres"¹⁾.

Den efterfølgende Fordebog over Lengsholm Gods fra Aar 1751 findes i Skøde- og Pantebøgerne ved Viborg Landsting i Provinsarkivet i Viborg. Stedernes Gjeres Navne samt Landgildebydelserne har Meddeleeren udeladt: Hovedgaardens Takst er 41 Tdr. 7 Skpr. 3 Fdk. Af Hovedgaarden svares aarlig i Forpagtning 620 Rd. — Bøndergodset: Stiisholt, Fuglsang, Ringsholt, Kammer, Følsted, Stokbro, Bredmose — 9 Beboere, Rusesgaard, Vendumbro, Hiadsum, Hingborg, Huulet, Vendum Bunt og Meden, Raabbersbro, Grimboen, Krasdal, Vendum By — 6 Beboere, Bekhuset, Hebeledet, Kjærsgaard, Raabbersmark, Voleie, O. Stenhede, B. Stenhede, Brødeledet, Heben, Raalund og Baffen, Store Albæk, Ulsig og Rødkjær, Usetoft og Grysbjærg, Wittelstrup, Svampen, Huuset, Lille Mosen, Store Mosen, Gaden og Troldborg, Lille Bejken, Kringelmose, Topholt, Damsgaard, Nørre Stubben, O. Stubben, Trøkimellem, Fælged, Quiborg, Diget og Norge, Mauerholterne, Kifferhuset, Øster Milbak, Hvidet, Kammelshøj, Store Ronden, L. Ronden, Wejen, Nørre Milbak. — Skærum Sogn: Lille Albæk, Stokholm. — Gærum Sogn: Fugelsang. — Torslev Sogn: Store Krogen, L. Krogen, Bangkjær (2de Beboere), Wange, Flachbirk, Knapshauge, Rævmoose, Hjortmoose, Hjortholm, Ledet, Langholt, Fælged, Stiisholt, Torndal, Trændkjær, Fippenborg, Stellet. — Jerslev Sogn: Ubildgaard, Hjulstov, Linden, Rævbakken, Ryliden. Bøndergodsets Hartkorn: 200 Tdr. 7 Skpr. 2 Fdkr. Salt for Hovedgaarden og Godset 254 Tdr. 7 Skpr. 1 Fdk.

Af et Fæstebrev udstedt af Major Bennick 1794 paa Gaarden Brødeledet anføres her et Uddrag af de Fæstebrevet vedhæftede Høveribestemmelser, hvoraf bl. a. ses, hvorledes Høvarbejdet var ordnet paa en af Landets nordligste Herregaarde i Slutningen af forrige Aarhundrede. Mindelig Overenskomst om Høveriets Ordning blev indgaaet med alle Godsets høverigørende Bønder den 6te September 1796. Gaardens Mark var inddelt i 13 Aars Høder, og hver Helgaard maatte aarlig pløje $8\frac{1}{4}$ Td. Land og rense Jorden for Smaastene. I Høsten skulde Bonden meje, opbinde og hjemføre Sæden; hvert Læs skulde bestaa af 30 Tvillinger Rug og Byg og 2 Tvillingtraver Havre. Naar Bejklængden fra Midten af en Indtægt (en Mark) var 500 Alen og derunder, førte en Vogn daglig 9 Læs, 1000 Alen og derunder 7 Læs, 2000 Alen 6 Læs og 2500 Alen 5 Læs. Foruden at føre Gødning paa sit „Hovmaal" skulde hver Helgaard udrede 2 Spandbage og 2 Gangdage aarlig til at føre Mandsjord i Røddingen og Studefoldene. Af Engene skulde hver Høvbonde slaa og bringe i Hus Høet af 142,088 □-Alen Land. Af Hegnet omkring Studefolden

¹⁾ Efter at Vandmøllen var nedlagt i første Halvdel af dette Aarhundrede, opførtes ved Gaarden en Vindmølle, som blev nedbrudt 1887.

og Gaardens Marker skulde hver Gaard vedligeholde $428\frac{2}{3}$ Favu. Til Tærkning i Maanederne Oktober til Maj leverede hver Gaard 2 Karle ugentlig. (De ovenfor anførte Bestemmelser vare gældende for en Halvgaard): Til Rensning af Kornet skulde hver Gaard afgive 8 „Kensbud“ aarlig, og til Transport af samme enten til Fladstrand eller Seby skulde gøres 5 Rejser, 3: 5 Læs a 3 Tdr. Rug og Byg og 4 Tdr. Havre. Af Brændsel skulde hver Gaard grave og levere 3200 Sitr. Torv. 10de Punkt i dette Hoveireglement omhandler „Pligtarbejde“, hvortil regnedes Bygningernes og Bejenes Vedligeholdelse og Transport af Bygningsmaterialier samt køre fra 1 til 2 Læs Flyttegods ved Ejer eller Forpagterkifte. Punkt 11 indeholdt nogle almindelige Bestemmelser: „Ugentlig maa i det højeste fordres af hver halve Gaard: 3 Pløjetiden 2 Pløjedage og 1 Harvedag med tvende Harver. 3 Hø- og Kornhøsten 1 Spanddag og 3 Gangdage eller 6 Gangdage. 3 Møgagningstiden 3 Spanddage og 3 Gangdage, og i den øvrige Aarstid 1 Spanddag og 1 Gangdag“.

I den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede havde Ejeren af Længsholm Jens Markforfen Rodsten foruden i de i Fordebogen nævnte Sogne ogsaa Gods, saataldt Strøgods, i Ajjstrup, Tolstrup, Stenum, Raffebj, Elling, Møshjærg, Jætsmark, Saltum, Norresundby, Maastrup, Skallerup og Hillerslev; men samtidig vare ogsaa kun 11 Gaarde, 14 Bol og 8 „smaa Auffsbyggier“ af Lendum Sogn Tjenere til Længsholm, medens 26 Beboere hørte under 7 andre forskellige Herstaber¹⁾, hvilket iøvrigt stemmer godt med, at det forst senere hen i Tiden lykkedes Herremændene at samle Godsset nærmere ved Hovedgaarden; saaledes ses, at der 1684 fandtes i Sognet foruden Længsholm Hovedgaard og Mølle 97 Stattehdere, hvoraf de 84 vare Tjenere til Længsholm²⁾. 1770 angives Beboernes Antal paa det Gaarden underlagte Bøndergods at have været 8 hovfri, 55 hovgørende og 21 Husmand³⁾.

1625 var Gaardens og Godssets Hartkorn anslaaet til ialt 259 Tdr., og den daværende Ejer skulde stille en Hest til Rytteriet. (Gaardens Hartkorn var omtrent ens efter Matrif. af 1662 og 1690, nemlig af Ager og Eng ca. 33 Tdr., Møllestjld 3 Tdr. og Stovstjld 5 Tdr. 1740 var Gaardens og Godssets samlede Hartkorn 274 Tdr. 1 Skp. 1 Fdt. 1 Alb.⁴⁾ Gaarden skulde ifølge „Agrarhist. Studier“ II. S. C. III. være bleven stillet til Auktion 1777, men blev ikke solgt, idet en Søn af Grev Schack Wittinghof af Holdt, Burckardt Georg, befad den allerede den Gang og solgte den først 1784⁵⁾; det oplyses, at Gaardens Besætning paa samme Tid var 40 Køer, 80—100 Stude, 100 Faar og 16—20 Hefte, og at der kunde saas 60—70 Tdr. Rug, 24—30 Tdr. Byg, 180—200 Tdr. Havre, samt avles 250—400 Læs Hø. 1791 var Gaarden ifølge samme Kilde atter stillet til Auktion,

¹⁾ Wulff: Stat. Bidrag til Wendelbo Stifts Hist. S. 217, 218, 234.

²⁾ Statteoppebørrelsesprotokollen for Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter fra 1684.

³⁾ E. Christensen: Agrarhist. Studier I. S. XLIII.

⁴⁾ Støbe- og Pantebøgerne ved Viborg Landsting.

⁵⁾ Nybste Saml. VII. 233. Pantebøgerne.

men folgtes heller ikke denne Gang. Udsæden angives da til 70 Tdr. Rug 30—40 Tdr. Byg og under visse Forhold 250 Tdr. Havre, Hø 300 Læ. Besætningen var da 100 Stude, 30 Røer, 80 Faar og 20 Heste. Landgilden beregnet til 320 Rdl. og Forpagtningsafgiften udgjorde 1000 Rdlr.

Hr. Hark lod i 1894 frastykke Gaarden 52 Parceller¹⁾ med et samlet Areal af 275 Tdr. Land; for denne Udstyknng fandt Sted, havde Gaarden et Jordtilliggende af 725 Tdr. Land Ager, Eng og Mose med 24 Tdr. 2 Stp. 2 Fdk. Hartkorn, hvilket nu efter Udstyknngen gaar ned til ca. 19 Tdr. Besætningen har hidtil været 180 Fæktreurer og 24 Heste

Lengsholm Ejere.

Det synes at være sparsomme skriftlige Efterretninger, man har til Lengsholms ældste Historie; i hvert Fald har Meddelelsen ikk truffet ældre Oplysninger om Gaarden og Ejerne end fra sidste Halvdel af det 15de Aarhundrede. Meddelelsen i Hofmanns Fundationer for Aalborg Stift og i Dansk Atlas V om, at Sacharis af Ellengaards Slægt skulde have ejet Gaarden 1320, betegnes af vore mest ansete Genealoger for at være meget upaalidelig. — Hvorledes de tre første Ejere, der vistnok omtrent samtidig have haft Del i Gaarden og Godset, ere komne i Besiddelse heraf vides ikke.

Den første Ejer, der have Oplysning om er

Jens Wognsen, der nævnes 1472 i et Tingsvidue, som Niels Pedersen af Egeberg lod tage paa Flekkum Herredsting nævnte Aar over noget Gods, som Jens Wognsen af Lengsholm havde pantsat hans Hustru Fru Inger Mortensdatter¹⁾.

2. Rigsraad Mourids Nielsen Gyldenstjerne var en Søn af Niels Pedersen til Aagaard og Fru Pernille Wogensdatter. Det vides ikke, hvilket Aar Mourids Nielsen er født, ligesaa lidt som naar han døde, men Sandsynligheden taler for, at han er født i første Halvdel af det 15de Aarhundrede, idet han nævnes i et Vidne paa Viborg Landsting 1454; 1503 fik han Tilladelse af Prioeren i Brejlev til at hente Sten til Klosterets Bygning fra Voldbjærg, og det bliver saaledes rimeligt, at han er død i Aaret 1504, thi i en Dom af Kong Hans 1505 nævnes „Mourids Nielsens Afstuinge“. Følgende Oplysninger har Hr. A. Thise velvilligt meddelt mig: „Den 9de Februar 1475 fik Per Bron af Raghholm et Vidne af Bennehjærg Herredsting, at han bød sig til Lod og Lovfiste 3 samfælde Ting paa Mouris Nielsens Begne og Michel Louriszens i Stranheriggordb og Bras's i Mangordb paa Lengsholm og Lengsholms Gods, hvilken Del

¹⁾ Paa en af disse findes et Teglværk, der er opført af Kähler 1854 og har været drevet, indtil det folgtes 1895.

²⁾ Klevenfeldt Sigilsamling, Fam. Skougaard.

som dennem kan falde Lod i med Rette. — Den 18de Oktober 1475 fik Mourids Nielsen Vidne af Nørrejylland's Landsting, at han lovlig og i Love Tid havde ladet bryde 3 vor naadige Herres Breve, som Cantsler havde udgivet, som er 15 Dages Breve, 10 Dages Breve og 5 Dages Breve, saa at alle de som Del og Rettighed haver i Lengsholm og Lengsholms Gods, at de under deres Faldsmaal tilfammen kommer, stifte, udlægge og retgøre Mouris Nielszen af Aagaard paa Brages Begne af Maygord og paa Michel Lauriszens Begne af Strandbygord hvis Del og Rettighed Mouris Nielsen paa deres Begne der i falde kan“.

Foruden at han havde Del i Lengsholm, ejede han Aagaard, Bregentved, Ellinggaard o. s. v.; han og hans Hustru Margrethe Thuresdatter Bjælke ligge begravne i Viborg¹⁾.

3. Morten Nielsen, hvis Forældre ejede Hjermitslevgaard, fik 1472 en Grund i Sneborg til Mariager Kloster²⁾.

4. Niels Mortensen var en Søn af Morten Nielsen og gift med Johanne Høe. En Datter af ham, Sofie Wognsen, var gift med Markor Jensen (Kodsten), og herved kom Lengsholm i Slægten Kodstens Eje, hvor Gaarden i et længere Tidsrum forblev (D. Atlas V. S. 362)³⁾.

5. Markor Jensen, Søn af Jens Kodsten og 3de Juul og som foran nævnt, gift med Sofie Wognsen, var Landsdommer 1537⁴⁾.

6. Jens Markorsen Kodsten var en Søn af Markor Jensen og Sof. Wognsen og var gift med Lisbeth Wille Knudsdatter. 1534 skal han af Skipper Klement være bleven forlenet med Børglum Kloster. Det synes, som han senere hen af Regeringen har været benyttet i mange forskellige Anliggender; saaledes anføres det, at han 1535 fik Befaling til at undersøge, hvorvidt Klostrene i Bendshøjsel havde været Kronens Forleninger eller ikke. 1548 fik han Ordre til at ride Markffel i Onsil Herred, og i de følgende Aar var han tilstede ved Markffeltrætter flere Steder i Bendshøjsel. Vedrørende sin egen Gaard og Gods havde han ogsaa forskellige Stridigheder; saaledes bliver han 1542 stævnet af Niels Jensen, Bratkov, til at møde med et Lavhævd, som gamle Godske Wognsen havde taget paa Lengsholm og Lendum Mark (nævnte N. Jensen stævner ligeledes tvende Sandmænd for et Markffel, de havde sat mellem Lengsholm og Lendum Mark); 1553 og 1560 stævner Jens Thomsen, Hjermitslevgaard, ham for nogle Skiftebreve, J. Markorsen havde forholdt denne, samt for forskellige urigtige Lavhævd, som Markorsen havde taget. 1555 havde han en Strid med Bjørn Raas, Anthonius Bryhste og nogle Beboere

¹⁾ D. Mag. 3 R. III. 251, 296. Dipl. Bib. 42. R. Rosenvinges gl. danske Domme I. S. 32. Jvf. A. S. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg S. 12. Biogr. Leksikon 6. B. 392—93.

²⁾ Wulff: Bendelbo Stift S. 152. Klevenfeldt.

³⁾ Klevenfeldt.

⁴⁾ Klevenfeldt. Jvf. Rancel. Brevbøger 1555—60, D. Atlas V. 363.

i Torslev, fordi han mente, at de benyttede en Del af hans Ejendom. 1559 indgav han Bøgering om et Mageskifte med Kronen, hvorved han Aaret efter fik Kronens Gaard Skavange i Torslev mod at udlægge Kronen to Gaarde i Kallundborg Len. Han og Søftende udvirkede 1550, at flere Adelsmænd fik Befaling til at foretage Skifte efter deres Forældre. Han døde før 1574¹⁾.

7. Markor Rodsten var Søn af Jens Markorsen og Lisbeth Wille. I Aaret 1586 den 16de Oktober holdt han Bryllup paa „Lengsgaard“ (skal nok være Lengsholm) med Jomfru Agathe von Mehlen; som Enke tilpligtedes hun og hendes Børn ifølge Dom af 19de April 1602 at betale en Sum Penge til Erif Heidenstrup. Hun levede endnu 1604. Han døde 1598²⁾. (Følge Klevenfeldt og Benzen skal Sorgen Rodsten, en Søn af Markor Rodsten og Agathe v. Mehlen have ejet Lengsholm og Tidemandsholm og være død 1616 af et Saar, som bibragtes ham af Christoffer Friis til Vastergaard.)

8. Knud Rodsten, en Søn af Markor Rodsten og Agathe v. Mehlen, var gift med Else Jakobsdatter Wind. Han angives at have været med at understrive en Bøvsøring til Regeringen, da det ydste Ridderkab var uddrevet af Jylland 1627. 1625 ejede han ialt 259 Tdr. Hartkorn og skulde stille en Hest til Krigstjeneste, og 13 Aar senere, da han foruden Lengsholm ogsaa ejede Aas, var han Ejers af 433½ Tdr. Hartkorn. Paa Prædikestolen i Vendum Kirke staar bl. a.: „Knud Rodsten. Else Wind 1640“; endnu senere, nemlig 1655 og 1662 omtales Else Wind³⁾.

Efter Knud Rodsten og Else Winds Tid ligesom vistnok ogsaa til sine Tider forhen har Gaarden haft flere samtidige Ejere, saaledes havde Knuds fire Sønner (de to Døtre Else og Agathe fik ved Skiftet 1654 hver ca. 37½ Td. Hartk. Gods, men ingen Part i Lengsholm) samtidig Part i Gaarden og Godset; af disse var

9 (1). Frederik Rodsten, der ogsaa ejede Højselt, Braa o. s. v., født 1639 og gift 1666 med Kirsten Beck Stensdatter, født 1644. Han skal have boet paa Getterup i Rør Herred og døde 10de April 1674. Enken ejede Braa, S. Elker, Lengsholm (en Part), Aas og Ellinggaard og døde 1719⁴⁾.

10 (2). Jens Rodsten, der ogsaa ejede Rubjærggaard, var Landsdommer i Jylland og navnes som Synsvidne efter Svenskekrigen 1660—61, i hvilket sidste Aar han var med at understrive Sove-rænitsakten; 1662 skoder han sin Part i Lengsholm til sin Moder

¹⁾ Klevenfeldt: D. Mag. 4. R. II. 186, 323. IV. 168. V. 214 3. R. IV. 218. VI. 328 f. Raoul. Brevb. 1551—55, 1555—60. Jvf. Wulff: Wendelbo Stift 112, 202 f. 217, 234 f.

²⁾ Klevenfeldt: B. A. Secher: Rettertingsdomme 1595—1604 S. 370. Jvf. Wulff: Wendelbo Stift 202, 203.

³⁾ Klevenfeldt: D. Mag. 3. R. IV. 68, 5. R. I. 176, 187. Suhms Saml. 2. II. 177. Matr. 1662.

⁴⁾ Klevenfeldt: Danske Herregaarde XVII, 3ydske Saml. VII. 233.

Fru Else Wind. 1671 omtales han som Kancelliraad; den 23. Avg. 1655 giftede han sig med Magdalene Sybille von Barnewitz, der var født 1650 og døde 32 Aar gl¹⁾

11 (3). Jakob Rodsten faldt for København 1658²⁾.

12 (4). Markor Rodsten³⁾, død 1671, var gift med Karen Arenfeld Nielsdatter, som døde i første Barselseng⁴⁾.

Herefter bliver Gjerrækken noget indviklet indtil omkring ved 1740, da Grev Holdt var bleven Gneejer; ifølge tilbørlig enslydende Beretninger i „Klevenfeldt: Fam. Rodsten“, D. Atlas og Pantebøgerne ved Viborg Landsting have følgende Personer omtr. samtidig haft Del i Lengsholm Gaard og Gods, nemlig ovennævnte Frederik Rodsten og siden Tanken Kirsten Beck, endvidere Dwe Budde, der ved Giftermaal med Markor Rodstens (Knuds Søn) Datter, Else Katrine Rodsten, havde faaet en Part af Gaarden, ligeledes Jørgen Wille, der var gift med Frederik Rodsten og Kirsten Beck's Datter, Jde Rodsten, og endelig Frederik Rodsten (Jens Knudsens Søn) til Rubjerggaard. Om disse Gjere haves følgende Oplysninger:

13. Dwe Budde nævnes i Lendum Sogns ældste Kirkebog fra 1668 til 1726. I hvert af de i det følgende nævnte Aar havde han et Barn i Lendum Kirke: $\frac{30}{9}$ 1683, $\frac{9}{11}$ 85, $\frac{26}{4}$ 87, $\frac{22}{3}$ 91, $\frac{1}{6}$ 95, $\frac{30}{11}$ 98 og $\frac{5}{6}$ 1702; Børnenes Navne bleve henholdsvis: „Sofie Katrine“ (Faddere: Søren Arenfeldt, Kristoffer Urne og Sofie Budde). „Dffue Gedde“ (Faddere: Agathe Kirstine). „Alexander“ (Faddere: Peder Budde, Otto Arenfeldt, Knivholt.) „Markor Mathies“ (Faddere: Kristoffer Orning, P. Budde, Sof. Budde, Kirstine Budde). „Bærte Gjedde“ (Faddere: Kaptajn Petersen, Gærninggaard, Birgitte Arenfeldt, Arrsgaard, Sof. Budde, Trøgderup). „Jørgen Henrik Wind“. „Birgitte Kirstine“⁵⁾. — 1696 den 9de og 12. Marts udsteder D. Budde et Par mindre Obligationer til forn. Kirsten Beck, og 1708 den 27de Juli støder han til hende sin Andpart af Lengsholm for en Betaling, i Henhold til en Højesteretsdom af 26de Juni s. A., af 90 Rdlr. pr. Td. Hartforn⁶⁾.

14. Frederik Rodsten, Søn af Jens Knudsen, følger ved Skøde af 3dje Juli 1695 sin Andpart af Gaarden til Fru Kirsten Beck. Aaret i Forvejen havde han solgt sin Andpart af Tidemandsholm til Johan Urne af Ribstrup⁷⁾.

¹⁾ Klevenfeldt, Højejmeark. Marsberetning II 129, Nydste Saml. IX. 137. Pantebøgerne.

²⁾ Benzen.

³⁾ Familien Rodsten uddøde 29de September 1728 med General-Løjtnant og Kommandant i Kendsborg, Kristian Rodsten (Legitum over adelige Fam. II. D. 112).

⁴⁾ Klevenfeldt.

⁵⁾ 1687 fødtes ingen uegte Børn i Sognet, 1698 1 og 1705 2 uegte-fødte.

⁶⁾ Skøde- og Pantebøgerne ved Viborg Landsting.

⁷⁾ Pantebøgerne.

15. Jørgen Wille var Søn af Rancelliraad Steen Wille til Jungergaard og Mette Sehested Arelsbatter. Den 22de Januar 1704 gifte han sig, som foran nævnt, med Ibe Rodsten, født 1668, død 1728, og arvede med hende ikke ubetydeligt Jordegods: Ellinggaard, Bannerslund, Lengsholm, Aas osv. Han døde 1736¹⁾.

16. Schack Wittinghof, Greve af Holdt, født 10de December 1701, død 26. Jan. 1776, kom ved sit Giftermaal med Jørgen Willes Datter Kirstine Birgitte, født 9de Juni 1707, død 26de April 1767, i Besiddelse af Lengsholm tilligemed Jørgen Willes andre Gaarde. Den 29de April 1740 udstedte han en Obligation paa 8000 Rdlr. til Kristian Frederik Levetsou til Kestrup og Toftelund og Aaret efter en paa 2000 Rdlr. til Hans Rudolf Grabou til Urup og Bratskov. 1746 udsteder han atter en Obligation paa 8000 Rdlr. mod første Prioritet i Lengsholm til Jakob Himmerig. i Aalborg. Han nævnes et Steds som Ritmester²⁾.

17. Efter Schack Wittinghofs Død arvede Sønnen, Burckardt Georg, Lengsholm tilligemed Faderens øvrige Gaarde (Harkornet af Gaardene og Godset samt Tiender udgjorde ialt 1799 Tdr.). 1782 udsteder han en Obligation paa 6000 Rdlr. til Oberst Ahrenfeld til Søbygaard, og to Aar efter sælger han Lengsholm til Peder Thodberg for 25,500 Rdlr.³⁾.

18. Peder Thodberg udstedte samme Dag, 6te Juni 1784, han fik Skøde paa Gaarden, en Obligation paa 20,000 Rdlr. til Forpagter Lotterup paa Aaldal. Ifølge Sognets Kirkebog havde hans Datter Johanne Bryllup i Vendum Kirke 1791, og den 6te Juni 1793 folgte han Gaarden og Godset til den næste Tjær for 30,000 Rdl. Han folgte en Gaard ved Fladstrand den 12te Juni 1803 til en Madam Willestow⁴⁾.

19. Major og Oberstløjtnant Johan Gottlieb von Penick var gift med Anne Margrethe Follerup, der døde 1799; de havde et Barn, der fik Navnet „Mourits Kristian“, i Vendum Kirke 1796. Den 14de og 15de Juni 1800 udsteder han Obligationer, en paa 4000 og en anden paa 5000 Rdlr., henholdsvis til Justitsraad Glerup paa Baggesvogn og Jomfru Hermann sammesteds. Da der endnu i Sognet gennem Traditionen er bevaret adskillige Træk af denne Mand's Liv, men dog tiidels usammenhengende og uvaalidelige, henvendte jeg mig til hans Sønnesøn Hr. Oberst von Penick, f. T. paa Bratskov angaaende Oplysninger om Bedstefaderen, hvilke han med stor Velvilje ogsaa meddelte mig. Efter at have givet nogle Oplysninger om sin egen Fader, der var Søofficer og Næstkommanderende paa Kristiansø

¹⁾ Danm. Adels-Arbog 1890 S. 89, Biogr. Ler. 2 B. 233—34, A. S. Nielsen, S. 67, Tydske Saml. III. 53 f. IV. 204.

²⁾ Adels-Arbog 1890, S. 90, A. S. Nielsen S. 67, Pantebøgerne.

³⁾ Tydske Saml. VII. 233, Pantebøgerne.

⁴⁾ Pantebøgerne ved Viborg Landsting og ved Horns-Bennebjerg Herredsting.

samt endelig Kommandant paa Trekroner, fortæller han saaledes: „Med Hensyn til min Bedstefader (Johan G. v. Benick), da ved jeg kun af efterladte Papirer, at han er født den $2\frac{1}{4}$ 1748 og døde 79 Aar gl. den $2\frac{1}{2}$ 1827 i Aarhus, hvor han ligger begravet. Var Kaptajn, da han Ratten mellem den 10.—11. Januar 1772 arresterede Grev Brandt, Struense blev arresteret af Oberst Koller. Angaaende Nygdet, at han skulde have overgivet en mindre dansk Flaadefdeling til Fjenden, da sigter det formodentlig til den Tid, da Citadellet Fladstrand (Frederikshavn) var underlagt ham i Krigen 1801—7. En Afdeling Skibe, ladede med Korn, laa under Citadellens Kanoners Beskyttelse og ventede paa en gunstig Lejlighed til at smutte op til Norge. Da var han saa uforsigtig at tage ud til Længsholm, og denne hans Fraværelse benyttede Engelskmændene til at angribe Citadellet, og det lykkes dem at tapre nogle af Skibene. Derfor blev min Bedstefader idømt Erstatning, og det har formodentlig været Grunden til, at han maatte sælge Længsholm“. Ved Skøde af 21de Juni 1803 folgte von Benick Gaarden til Købmand Hillerup og Proprietær Rasmussen¹⁾.

20. Hillerup sælger 16de Maj 1804 sin Part af Gaarden til fornævnte Propr. Rasmussen til Bratskov for 8000 Rdlr. (Hillerup skriver sig ved denne Lejlighed „til Borglum og Breglev Kloster“); samme Dag udsteder Rasmussen en Obligation til ham paa 30,000 Rdlr. med første Prioritet i Længsholm. Hillerup er vistnok den samme som 1811 i Pantebøgerne ved Horns-Bennebjerg Herredsting omtales som „Niels Hillerup til Borglumkloster“ og 1813 som „N. F. Hillerup, Proprietær til Borglum og Breglev Kloster“. Han solgte en Del Bøndergods i forfællelige Sogne i Vendsyssel fra 1809.—1813²⁾.

21. Justitsraad og Kammeraad Arnt Kasjel Rasmussen, der, som ny nævnt, blev Eneejer af Gaarden 1804, har været en meget magtig Mand og spillet en stor Rolle som Jorddrot i denne Landsdeel i Begyndelsen af dette Aarhundrede (se foran under Høgholt Ejere). Den 19de Juni 1805 solgte han Gaarden, som da havde 27 Tdr. 6 Skpr. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn, Skovskud 4 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdt. $\frac{1}{4}$ Alb. (Skovene vare dog nu tildels ryddede), til

22. Branddirektør i Hjørring Amt, Løjtnant Knud Bolwig, en Søn af Ritmester Bolwig til Bøgsted og født 1778, død 1835; han var gift med Nikoline Daubdine Broerholt, der døde 1821. Han solgte Gaarden 10de Juli 1830 til

23. Kristian Brønnum for 5500 Rdlr., og denne solgte atter Gaarden til tvende Brødre

24. Schack og Lebrecht Gyber 30te Juni 1840 for 15,000 Rdlr. — Ifølge Købekontrakt af 28de September 1846 og Skøde, tinglæst 11te December 1850, folgte Lebrecht Gyber Gaarden til

¹⁾ Lendum Kirkebog 1750—1816. Pantebøgerne.

²⁾ Pantebøgerne ved Viborg Landsting.

25. Johan Ferdinand Kähler, Søn af Nikolaus Wilhelm Kähler til Ellinggaard, født 22de Maj 1812 paa Maasleben i Holsten og død 1ste December 1885 paa Lengsholm, for 30,000 Rdlr. Denne energiske og dygtige Mand, der, som foran bemærket, har opført næsten alle Gaardens nuværende Bygninger og i saa mange Henseender forbedret og udvidet Gaardens Drift, overdrog ifølge Støde af 24de November 1885 Gaarden til sin Søster søn den nuværende Ejer

26. Johan Ferdinand Hark, født $20/8$ 1860 paa Lengsholm.

Lendum By: 1662 fandtes her 4 hele, 3 halve Gaarde, 2 hele og 3 halve Bol; 1683 2 hele, 2 halve Gaarde, 6 hele og 6 halve Bol. Under Byen nævnes 1662 Annexpræstegaarden til Torslev By under Børglumkloster. Gaarden stødte (til Præsten i Torslev) 6 Læs Byg, 1 Svin og 1 Lam.

Hartkorn:	}	Kan saa:	}	Hartkorn:
2 $\frac{1}{2}$ Tdr. 3 Stpr. 1 Fdt.		Rug 3 Tdr.		6 $\frac{1}{2}$ Td. 1 Stp. 1 Fdt.
1 Alb.		Byg $\frac{1}{2}$ Tdr.		1 Alb.
		Havre 6 —		
		Hø 10 Læs.		

"Er vel ved Magt".

Til Gaarden kunde 1553 saas 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre og avles 16 Læs Hø¹⁾. — Af Dokumenter i Provinsarkivet i Viborg findes følgende om denne Gaard: 1722 udsteder Præsten i Torslev, Eiler Henriksen Stampe, Fæstebrev paa Gaarden til en Karl i Lendum for en aarlig Afgift af 6 Rdlr. 4 mk samt en Rejse til Aalborg. Af en Synsforretning over Gaarden 1799 i Anledning af Forpagterliste ses, at Gaardens 4 Heste (andre Kreaturer nævnes ikke) og Inventar taxeredes til 91 Rdlr. 2 mk 12 ß, og det indhøstede Korn havde udgjort 1 $\frac{1}{2}$ Td. Byg, 2 $\frac{1}{2}$ Td. Rug, 12 Tdr. Havre, hvilket Taxationsmændene ansaa for at være tilstrækkeligt til „Føde og Sød for dette Aar“. 1826 taxeredes Gaardens Besætning og Inventar til 57 Rdlr. 2 m/ 8 ß. — 1683 nævnes følgende Gaarde og Steder i Byen: Vestergaard, $\frac{1}{2}$ Gaard, Annexpræstegaarden, 1 Gaard, Nørre Kræsdal, Lille Mosen, øde; Oluf Nielsens øde Gaard, „men Jorden lader velh. Df. Budde dyrke“. Af Byens Marker anføres: Boelthey, Græsgaden, Stenbjerg, Verbjergagre, Kampvadsfald, Mosefaldsagre og Toragre paa Durbakken, og paa samme Tid havde Bymændene Græsning paa Overdrev og Hede til „fulde Fæshøder“ 30 Stkr. og paa hvilende Agre til 28 Stkr. Om flere af Beboerne i Byen er anført, at de vare „forarmit“.

Stubben, 1 Gaard. Var 1662 $\frac{1}{2}$ Bol, udlagt fra Sejlstrup til Kristian Lund i Skaane. 1683 nævnes D. Stubben $\frac{1}{2}$, N. Stubben $\frac{1}{4}$ og B. Stubben $\frac{1}{4}$ Bol. Til disse var tilstrækkelig Kishugst af „Eller“ i Ejendommene. Endnu findes ikke saa faa Elletræer i Gaardens Ejendom.

¹⁾ Wulff: Wendelbo Stifts Hist. S. 112.

Trykimellem, 1 Gaard, 2 Huse samt Store Buurholt, 1 Gaard, 2 Huse. Vare 1662 henholdsvis 1 Gadehus og $\frac{1}{2}$ Bol og begge ublagt til Kr. Lund. Om Buurholt er anført: Er vel ved Magt.

Kammer, 1 Gaard, 1 Hus. Var 1662 et „eneste Bol“ med 3 Tdr. 2 Stp. 2 Fdfr. 2 Alb. Hartk.; om Kammer og Nørre Milbækken, hvilket sidste 1662 var to halve Bol og 1 Gadehus, nu 2 Huse, er anført: Forfaldne og Mændene tilagters. 1683 nævnes blandt Kammeres Marker: Kommerbalsagre, Kølbacken, Soutraag og Verbjærgagre og vesten for Gaarden fandtes en Have, i hvilken 3 Acre var besaaet med Hør.

(Eneste gaarde og Eneste bol fremkom i gamle Dage derved, at Bymarken rebedes i Anledning af opstaaet Marksfeltrætte; hvis det ved Rebningsen viste sig, at Bymarken indeholdt et større Areal, end der svarede Landskyld af, blev der uden for Fællesskabet af det øvrige dannet de nævnte Gaarde og Bol.)

Hvidet, 1 Gaard. Var 1662 1 Gaard med 3 Tdr. 2 Fdfr. 2 Alb. Hartkorn; „er forskyldt, dog nogenledes vel ved Magt“.

Damsgaard, 1 Gaard, et Hus. Var 1662 1 Gaard med 4 Tdr. Hartk. og skyldte 3 Pd. Smør, 1 Okse at stalde, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns. Er vel ved Magt.

Folsted, 2 Gaarde, 3 Huse. 1662 nævnes Vester Folsted $\frac{1}{2}$ Gaard, Nørre Folsted 1 Gaard; den sidste var „forarmit“ og Husene forfaldne.

Ringsholt, 2 Gaarde, 5 Huse. Var 1662 to halve Gaarde, nogenledes ved Magt.

Mikkelftrup, 1 Gaard. Var 1662 1 Gaard, 1 Gadehus med 4 Tdr. 1 Stp. 1 Fdfr. 1 Alb. Hartkorn. Gaarden er nu Sognets største og bedste Bondegaard og har 5 Tdr. 3 Stp. $\frac{1}{4}$ Alb. Hartk.

Rusesgaard¹⁾ eller Milbækken, 1 Gaard. 1662 var den en hel og en halv Gaard. 1683 nævnes Rusesgaard og Sønder Rusesgaard, hvori den første havde daarlig Agerjord af Rødsand, og et Stykke Jord, paa hvilket kendtes hverken „Røg eller Ren“, blev ublagt til Overdrift. Blandt Markerne nævnes: Korjens Bussagre, Rusesvaad, Skovstykkerne, Lyffens Stykker og Frøtoft. Begge Gaarde, paa hvis Ejendom fandtes flere Gadehuse, vare til Braa. 3 Mand's Vinde er Øster Milbækken, der 1662 var $\frac{1}{2}$ Bol, sammenlagt med Gaarden, der nu har 5 Td. 2 Stp. 2 Fdfr. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn.

Kringelmose, 1 Gaard. Var 1662 1 Bol og 1 Gadehus. 1683 var den 1 Bol og havde Græsning paa hvilende Acre til 2 Høvder, paa Overdriften til 8 og avlede 38 „Knipper“ Mosehø. Nu holdes der vel ca. 16 Maltkør paa denne Gaard.

Hvidborg, 1 Gaard (den folkelige Udtale af dette Stedsnavn er „Huiborre“ og skal antagelig være Højbjerg, idet Heligheden er ca. 300 Fod over Havet). Var 1662 et helt, et halvt Bol og et Gadehus. 1683 var Hvidborg $\frac{1}{2}$ Bol, havde Græsning paa 4 hvilende Acre til 2 Høvder og daarlig Rugjord af graa Sand og noget

¹⁾ Se D. Atlas V. S. 362.

Muld med Græs og „Sten“. Nu er Gaarden en af de bedste i Sognet med en Besætning af 20 Røer og 4 Heste.

Raalund, 1 Gaard, 1 Hus. 1662 nævnes Øster og Vester Raalund tvende Bol og 1683 er anført: Raalund 1 Bol og Vaden eller B. Raalund 1 Bol.

Brødeledet, 1 Gaard, 1 Hus. Var 1662 1 Bol. Hartkornet var 1799 2 Tdr. 4 Skvr. 1 Fdtr. 1 Alb., og Jærsteren skulde aarlig svare til Ejere paa Lengsholm 2 Rdr. 2 mf. 6 ß Landgilds-penge.

Trolldborg, 1 Gaard, 2 Huse. Var 1662 $\frac{1}{2}$ Bol.

Heden, 1 Gaard, 2 Huse. Var 1662 $\frac{1}{2}$ Gaard og 1683 1 Bol.

Bredmose, 8 Gaarde, 9 Huse. 1662 udgjordes Byen af 5 hele, 2 halve Bol samt 3 Gadehuse. 1683 fandtes her foruden Grim-bøgen, Svampen Mauerholt og Lille Mauerholt: $\frac{1}{2}$ Gaard, et helt, 2 halve Bol og 4 Gadehuse.

Løth, en Samling af ialt 8 Huse, nævnes hverken 1662 eller 1683, fordi Bebyggelsen her først har fundet Sted i dette Aarhundrede.

Torns Hede, den sydøstlige Spids af Sognet, er i Løbet af de sidste 30-40 Aar bleven opdyrket, og her findes nu ogsaa omtr. et lignende Antal Beboere som i Løth.

For de fleste Beboeres Vedkommende anføres 1683, at de have tilstrækkelig Udbrændsel af Sandplittørvi i Lendum Hede, at de købe Bygningstømmer af Nordmandene „for Penge“ og Hjultømmer i de nærmeste Skove, samt at de benytte Lengsholms eller Tislum Mørgaards Møller.

I Slutningen af Matr. af 1662 er anført: „Til forn. Lendum Sogn er ingen Herlighed, Egnen er meget starr med Græsning, Godset dertil for Storfiebelen forskyldt og desformedelt Bønderne forarmet“.

Summa paa fornævnte Sogn

Hartkorn efter Ead og Vol Herregaarden medregnet:

151 Tdr. 7 Skvr. 3 Fdtr.
1 $\frac{3}{4}$ Alb.

Hartkorn efter Landgilde Herregaarden medregnet:

377 Tdr. 1 Skp. 2 Fd. 1 Alb.

I Sognet findes nu 48 Gaarde, 107 Huse og ialt 160 Familier.

Næringsveje, Sæder og Skikke m. m.

Landbruget er her som i de tilstødende Sogne, Befolkningens vigtigste Erhverv. I gamle Dage kaldtes Sognet „det arme Lendum“¹⁾, d: det forarmede Lendum, thi Jorderne saavel paa Højdebragene som i Dalene ere, hvad man her paa Egnen kalder kolde, og det er derfor forstaaeligt nok, at Markerne gave et ringe Udbytte, indtil man tog fat paa at dræne og mærgle Jorden. I den sidste Menneskealder har Opdyrkningen af Roje, Rær og Hede fundet Sted i meget stor Ud-

¹⁾ Se foran Slutningen paa Matr. 1662.

strækning og Ejendommene blive i Rutiden drevne paa den mest tidsvarende Maade. De fleste Beboere ere Interesjenter i det i Lendum By for ca. 10 Aar siden opførte Andelsmejeri og ere ligeledes Leverandører af Svin til Andelskøteriet i Hjørring. De Smaahusmænd, der ikke kunne erholde Arbejde som Daglejere paa „Herregaarden“, d. v. s. Længsholm, eller hos Sognets Gaardmand, daane sig en ikke ringe Indtægt ved at slaa Græs. Skerper.

For 40—50 Aar siden var en Karls Løn ca. 5 Rdlr. og Daglønningen i samme Forhold ligeledes ringe. Hvis man deraf vilde slutte, at Landmændene paa hine Tider uundgaelig maatte blive rige, tager man fejl; thi gaar man 10—20 Aar længere tilbage i Tiden kunde f. Ex. en Blag vel akkurat koste saameget som en Karl skulde have i Løn. Smør forstod man sig grumme lidt paa at lave, og Røernes¹⁾ Ydeevne maatte ogsaa efter den Pleje, disse fik, være meget ringe. Den Smule Havre, der avledes, kunde Datidens store Hestebesætning med Lethed fortære, og endda være disse ikke andet end rene „Helmissjer“. Efter Høsten, naar det ikke var aldeles „øverfaast“²⁾ Vejr, bleve Hestene, hvortaf saa en blev hængt en Bjælde om Halsen, efter endt Dagsgærning drevne uden for Gaarden, og de kunde saa søge hen, hvor de vilde; almindeligvis, og særlig i noget uroligt Vejr, standsede de ikke, før de naaede hen til noget Krot eller ind under Skovtanten. Ofte maatte der saa om Morgenen, naar der skulde spændes for Ploven, en flere Timers Søgning til, før man fandt Bæsterne, der ikke saa sjældent kunde drive baade længere bort og tillige tage en anden Kurs, end man havde paaregnet.

I økonomisk Henseende er Befolkningen gennemgaaende heldigere stillet end Tilfældet er i flere af Nabo sognene, og hertil bidrager vistnok stærkt, at den nu ellers i mange Egne tiltagende Forfinelse blandt Bønderstanden ikke endnu har fastet Rod i dette Sogn. Man lægger saaledes Mærke til, at her endnu benyttes hjemmelavet Løj efter en større Maalestok, at Rjoretøjene ikke ere af de allerfloteste o. s. fr.; heller ikke kender man endnu hos de jævne Bønderfamilier i Sognet noget til de andre Steder saa meget benyttede „Folkfestuer“, men Familien tilbringer Fritiden sammen med Lyndet. Selskabeligheden er vel heller næppe saa stor som i de fleste andre Sogne i Vendsyssel. Bryllupper ere saaledes de eneste Lejligheder, der kunne give Anledning til større Selskaber, det er dog først i de allersidste Aar, at det er bleven Skik at give endog bestedne Brudegaver, idet man hidtil har holdt sig til den gamle Skik at give „Faaen“ (se Nydste Saml. I. 306 ff.). Karakteristisk for denne Egn synes det at være, at for ca. 40 Aar siden var det Skik, at Gæsterne til Julegilder etc. medbragte baade Kniv (Lommekniv kunde benyttes) og Spisefeste, og for 70 Aar siden medbragtes endvidere, naar en Bryllupsfærd varede i flere Dage, en hel Sengs Klæder.

For knap 30 Aar siden forsvandt det sidste gamle Lyrehus i Sognet. Folketingsmand Th. Larsen, som er født i Sognet, har givet

¹⁾ Der holdtes paa de fleste Gaarde kun fra 2—4 Stk.

²⁾ Uvejr med Regn eller Snefog.

mig en Beskrivelse af Huset, der laa lidt vest for Byen i Udkanten af Heben. Husets Forside var opført af Hvedetorv, i hvilke fandtes to en Kvadratfod store Blyvinduer uden Karm, Enderne og Vagfiden af raa Kampesten, og Mellemrummene mellem disse udfyldtes af Jord og Mos. Taget, der næsten naaede Jorden, udgjordes af Lyng. Husets Indre var ved en klinket Lervæg delt i tvende Rum, hvoraf det første udgjorde Køkken (Stegeri); her opbevaredes foruden det tarvelige Køkkeninventar tillige Ildbrændsel, bestaaende af Lyng og Hederis. Oven over Ildstedet, der var lavet af Kampestene, fandtes Røgkullet, Lyren. Det andet Rum udgjorde Familiens Sovestue, Dagligstue, Spisestue etc. Det primitive Bohave bestod af en Seng, Bord og Bænk, et Par Stole med Simesæde samt en Dragkiste og en Bilæggerskuffelov. Loftet udgjordes af Vægter lagt med nogle Tommers Mellemrum, hvorover var lagt Halm klinket med Ler. — De gamle Bindingsværks Konner med klinede Vægge, Udskud og smaa Vinduer med gulligrønt Glas ere nu forsvundne næsten over alt i Sognet og blevne erstattede af rummelige og velindrettede Boliger med Grundmur, opført enten af Mursten eller, hvad der her paa Eggen er et meget almindeligt Bygningsmateriale, af smukt tilhugne Kampestene.

At fremdrage en længere Række af Eksempler paa den i Sognet forhen herskende Overtro, et af de sikreste Kendetegn paa Befolkningens mangelfulde Oplysning i Fortiden, er ikke Meningen her, tilmed da de overtroiske Forestillinger omtrent have haft samme Karakter som i andre Egne af Landsdelen. Af de Spor, der endnu er tilbage af Troen paa og Forestillingen om de foruds mange overnaturlige Kunster, stønnes det, at man her lige som alle andre Steder har haft sine „kloge“ Koner, Hexemestre, „Staaemand“ o. s. v. Man har haft sine Blager med forfættelige Sygdomme baade hos Børn, der jo almindeligt antoges at være forgjorte (ogsaa kaldet „skøjfete“) og voksne, hvilke sidste under haardnakkede Sygdomme som Regel mentes at være forhegede, hvorved man nærmest forbandt Tanken om onde Menneskers nedrige Havn. Stærke Mennesker fordærvede jo ogsaa Kreaturerne enten ved Strygninger, ved onde Ord og Blikke eller lignende. I det følgende skal fremdrages nogle faa Træk, der nokjom bevise, at Rødderne af den gamle Overtro endnu før ca. en Menneskealder siden kunde styde jævnt kræftige Stud blandt Befolkningen.

For kun 40—50 Aar siden indfandt sig en Dag en Kone hos Degnen i Sognet og bad ham om at lukke sig ind i Kirken en Aften efter Solnedgang idet hun foregav at ville opsamle noget af det Sand, som fandtes foran Alteret, og som stammede fra Præstens Stooler. Sandet skulde anvendes som Helbredelsesmiddel til et sygt Barn, som var forgjort; men Konen bad Degnen huffe vel paa, naar han paa den bestemte Aften mødte hende ved Kirken for at lukke hende ind, ikke at tale et Ord til hende. Konen kom paa den aftalte Aften (hun skulde passere den Kirkegaardslaage, gennem hvilken Ligene føres) og blev lukket ind i Kirken, hvor hun ved Alteret majsommeligt strabede lidt Sand sammen, medens Degnen blev staaende henne ved Indgangen.

Da Konen vendte tilbage, og Degnen havde lukket den inderste Dør, fremtog Konen et Stykke Børnelinued og maalte dermed tre Gange paa Døren og spyttede derpaa lige saa mange Gange paa Degnen; da den yderste Dør var lukket, gentog hun affurat det samme, og nu skiltes de lige saa tavse, som da de mødtes.

For 30—40 Aar siden ansaas det endnu for et godt Helbredelsesmiddel, naar et Barn var forgjort, om det kunde komme til at sove i Præstens Messfejrtorte. Flere Gange udlaante Kirkefangeren Stjorten i nævnte Djemed; men til sidst nægtede han Udlaanet, nærmest af Hensyn til de efter saadant Brug uundgaaelige hyppige Badskninger. Et andet Midde! mod Forgjorthed hos Børn, om end ikke saa virkningsfuldt som det nyssnævnte, var det at tage to Løv af den sidste Grav paa Kirkegaarden og sætte disse oprejst mod hinanden. Gennem den herved frembragte Aabning trak man saa det syge Barn tre Gange efter Solnedgang¹⁾.

Endnu lever i Sognet følgende Sagn²⁾:

Gamle Folk i Sognet paastaar, at en Jomfru ligger begravet i den lille Lund ved Lengsholm; da hun af og til „gik igen“ og forarsagede en Del Uro og Forstyrrelse i Gaardens Køkken, hvor hun blandt andet om Natten underholdt sig med at stege Flæsk, fandt man paa at strø Rug rundt om hendes Grav, og siden den Tid har ingen hørt noget til hende.

For mange Aar siden skulde Manden paa Gaarden Middelstræp være bleven slaaet ihjel af et Par Mænd fra Lørslev Sogn, der først havde sviret med ham og derefter stilt ham ved Livet. I mange Aar derefter spøgede det paa Gaarden baade Dag og Nat, og alle Egnens „kloge“ Mænd og Koner gjorde mange forgæves Forsøg paa at tilvejebringe taalelige Forhold igen. Omfider stod det dog klart for alle, at det var Manden, der „gik igen“, og nu bleve gode Raad dyre for at faa ham fjærnet. Da Midlet med Rugen havde været anvendt med saa megen Held mod den fornævnte Jomfrus Spøgeri, forsøgte man sig med samme kraftige Midde! ogsaa her, og da der paa Vejen ved det sydvestlige Hjørne af Lunden ved Lengsholm var bleven strøet Rug tværs over Vejen et ubekendt Antal Gange, indfandt sig den længe savnede Freb paa Gaarden.

Der fortælles om en Kone fra Gaarden Trykimmel, at hun af mange blev fet som Gengangerske. Da hun i flere Aar havde været Enke, giftebe hun sig paany, og da hun var død, gif hun hver Nat til sit Hjem. Hendes Mand og en Kone fra Stenhebe gif en Nat hende i Møde paa Vejen. Da de ude paa Vejen stode Ansigt til Ansigt med den afdøde, sagde Konen fra Stenhebe: „Min Sjel lover Herren!“ „Det kunde min ogsaa“, svarede Konen fra Trykimmel. „Hvorfor gør den det da ikke?“ spurgte saa den første. „Fordi jeg“, sagde hun, „medens jeg var Enke, blev besøvet og nedgrov Fosteret

¹⁾ Jvf. Jydske Saml. III. S. 94.

²⁾ Se endvidere Jydske Saml. I. S. 208—9.

under Spisefammergulvet, men naar jeg faar Benene (af Fosteret) ned til mig, faar jeg Ro". Barnet blev derpaa opgravet og ført til Kirkegaarden.

Ude i Lendum Hede i et Par Bøssfestuds Afstand fra Lendum-Sindal Bejen ligger en med en jævn stor Omkreds, ca. 20 Fod høj Bakke, der i daglig Tale benævnes „Kirkebjerg“; gamle Folk paa Egnen kunne mindes en Del store Kampesten paa Bakkens Top. Disse ere Tid til anden ligesom Stensætningen i mange Gravhøje blevne bortførte og anvendte til Opførelsen af Broer hist og her paa Egnen. Sagnet fortæller, at paa denne Bakke skulde Kirken have været bygget; men det lod sig ikke gøre, thi hvad man opførte om Dagen blev brudt ned om Natten og ført hen paa Kirkens nuværende Plads, hvorfor man indfaa, at der maatte den ligge.

Fra Oldtiden er der kun bevaret ganske lidt. I den østli Halvdel af Sognet findes 15–16 næsten alle mer eller mindre be⁹e stobigede Gravhøje. Hvis der paa Højdebraget i den vestlige Del har eksisteret slige Fortidsmindemærker, ere disse forsvundne for over 60–70 Aar siden, da ingen nulevende kan mindes saadanne her. Der er paa flere Steder i Sognet tydelige Levninger af de gamle Fædrifter, hvilke her benævnes for „Gyw“. Disse Drifter, der ere fra 20–25 Alen brede og indhegnede med Diger af Kampesten, føre næsten alle fra den gamle Bymark op til Heden i den nordvestlige Ende af Sognet. I Sognets sydvestlige Hjørne ligger en større Kampesten, der danner 10 Stel, nemlig 3 Herredsstel, 3 Sognestel og 4 Markstel. Herrederne, der stode sammen, ere Horns, Dronninglund og Børglum, og Sognene ere Torslev, Taars og Lendum.

I Aaret 1888 fandtes i Sognet 227 Heste, 990 Stkr. Hornkvæg, 772 Faar, 579 Svin og 86 Bistader. Samme Aar var der udsaaet 2 Tdr. Hvede, 388 Tdr. Rug, 225 Tdr. Byg, 990 Tdr. Havre, 232 Tdr. Blandsæd og lagt 309 Tdr. Kartofler; samme Aar benyttedes 24 Tdr. Land til Have, 205 Tdr. Land var Moje og Kær, 477 Tdr. Land Hede og 7½ Tdr. Land Skov. Aar 1893: 257 Heste, 1147 Stkr. Hornkvæg, 728 Faar, 548 Svin og 85 Bistader¹⁾.

I Sognet er 3 Røbmænd, 4 Skomagere, 2 Urmagere, 2 Bygmestere, 4 Smede, 1 Bager, 1 Teglværk, 1 Kro og 1 Mejeri.

Offentlige Indretninger.

Sognets taarnløse Kirke, som har runde Buer, er lille og uanfelig. Den har undergaaet flere Ombygninger²⁾, hvoraf den sidste

¹⁾ Statistisk Bureau.

²⁾ I Aaret 1831 var Kirken „ganske brøstfældig“ (D. Atlas V. 271).

foretoges i Sommeren 1895. Murene bestaa nu udelukkende af Munkestenen, og Taget paa Højkirken udgøres af Tegl, hvorimod Lavkirken er tækket med Bly. Paa den indvendige Side af Højkirkens nordre Mur, nærmest ved vestre Ende, ses endnu Spor af en eftermuret Indgang — Kvindernes Indgang —, og indtil den sidst foretagne Restauration faas lige over for indvendig paa den søndre Mur tilsvarende Spor af Mændenes Indgang; der har altsaa i den katolske Tid været tvende Indgange paa Kirken. Det nuværende Baabehus, en lille uanselig Tilbygning, findes paa Kirkens vestre Gavl. I Langhusets vestre Ende er et Pulpitur i Barockstil med en Del Malerier, væsentlig forestillende Scener af det gamle Testamente, desuden Jørgen Billes og Ibsen Rødstens Baabener. Prædikestolen er i Renaissancestil med Snitværk i Høldbingerne fremstillende Jesu Fødsel og Livshistorie med følgende Insription: „Christus salus nostra. Mors Christi vita nostra. Spes mea Christo“. Desuden findes udstaaret „Knyd Røststen“ og Else Winds Navne og Baabener samt Årstallet 1640 m. v. Altertavlen forestiller Jesus paa Korset mellem de tvende Røvere; oven over ses Jesu Opstandelse. Den bærer Jørgen Billes og Ibsen Rødstens Baabener og Årstallet 1724. De samme Baabener findes paa Alterranken af Smedejærn, der har Årstallet 1728. I Kirkens Gang foran Koret ligger en stor Marmorsten, hvorpaa findes følgende Insription: „Her er lagt i Gravens Gemme under denne Marmorsten den hvis Dyd vi ej bør glemme salig Laurits Krogis Ven. Udi Gandrup By begyndte han sit Liv og Levetid Aar 1670 den 26 May Gud og Hvermand hannum yndte for hans Gudsdyd og Fliid. Som Forvalter og Forpagter. Paa Lengsholm døde hand Aar 1768 den 21 November. Verden nu hans Sjæl foragter thi den er i Hørligstand Gift med dybdæle Magdalene Andrup udi Søby født Aar 1728 den 6te Jan. 22 Aar Alene som døde 17 . . . den . . . vilde Døden ej tillade dem her sammen længer stedder. Dog hviler uden Skade her til Høbe udi Fred Søner to Gud havde givet dem og Døtre seks i Tal. Begge skal opstaa til Livet udi Himlens Frydlesal“. Under Koret findes en nu eftermuret Begravelse, hvor sandsynligvis flere af Lengsholms gamle Ejere ere begravne. Under Kirkens sidste Reparation kunde man iagttage Risterne, der ere stærkt medtagne af Tidens Tand; men da ingen Insriptioner fortælle noget om, hvis Støv de gemme, ved man ikke noget bestemt herom. Kloften er anbragt i et Stativ paa Kirkegaardens sydøstlig Hjørne. Paa denne findes følgende Insription med gotiske Bogstaver: „Svrgitø. mortvi. venitø. ad. ivdisim (skulde være „ivdisivm“)“. Støbmærket er r—l. Paa den nederste Rand staar med mindre Bogstaver: „velbørdig. mand. markvor. iønsen mdlXXXI“. Kloftens Højde er 1 Al. 7 Tom. og den største Diameter 1 Alen. — Den 11. Juni 1805 folgte Kammerraad Rasmussen og Hillerup Kirken med Kirke- og Kongetienden til Beboerne for 6500 Rdlr.

Præstetienden af Lendum Sogn udgør 26 Tdr. 5 Skpr. 3 Fdk. Rug, 48 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdk. Byg og 11 Tdr. 7 Skpr. Havre; derimod kendes ikke Størrelsen af Kirke- og Kongetienden, hvis Hartkorn

hver især er 6 Tdr. Præstetienden af Sognet var 1553 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. 1½ Stp. Byg og 3½ Stp. Havre. Kvægtiende 4 Lam, 2 Kid, 3 Gæs og 4 f. Dffer 24 f. Aar 1571 oppebar Præsten 4 Tdr. Byg, 1 Stovs Svin, 1 m/4 Gæsteripenge, 1 Gaas og 2 Høns af Lendum Sogn; samme Aar var Præstetienden 6 Tdr. Rug, 5 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre. Kvægtiende 7 Lam og 2 Kid¹⁾ 1625 var Præstetienden „wvisse“. (Se endvidere Wulff Stat. Bidrag til Aalborg Stifts Hist. S. 72—74). Siden 1555 har Lendum været Annex til Lørslev Sogn i Dronninglund Herred.

I Sommeren 1896 opførtes i Sognets sydøstlige Ende en ny Skole ved Stokbrohusene; hidtil havde der kun været det gamle Lærer- og Kirkefangerembede i Lendum By. Saa vidt det kan stønnes, vil der i en maasse ikke ret fjærn Fremtid af Beboerne i Løth og Bredmose blive rejst et tilsyneladende berettiget Krav paa at faa en tredje Skole i denne Ende af Sognet. Reguleringssummen for det gamle Embede er 965 Kr. og for det ny Embede 875 Kr.

Bejforholdene vare her ligesom overalt i det nordlige Vendsyssel for en Menneskealder eller lidt længere siden til Dels ufremkommelige i de 7 Aaaneder af Aaret. Man var naturligvis henvist til at lægge Vejen oppe paa Højdedragene, men det kunde dog ikke godt undgaaes, at man ogsaa maatte passere Dalene, og her var Bunden, som Følge af at der endnu ikke var taget fat paa Vandets Afledning, i Almindelighed for blød for et Køretøj. Sognets offentlige Biveje udgøre nu en samlet Længde af 15,745 Favne, hvoraf de 9,825 Fv. ere grundforbedrede. 1895 fik Sognet Telefonforbindelse med Sindal.

¹⁾ D. S. Wulff: Statistisk Bidrag til Vendsbo Stifts Hist. S. 112—114.

Rettelser og Tillæg.

Side 4, Linie 28 fra oven: Stedsnavnet Høglund kan ikke her tyde paa forbums Skov, da det, som ogsaa anført, stammer fra den nyeste Tid.

Side 8, Note 2 skal være: Arent Rasmussen folgte en stor Part af det Høgholt tilhørende Gods

Side 37, Linie 6 fra neden skal staa: Arffuinge.

Efter at Høgholt Vandmølle med Tilliggende, Matr. Nr. 18, af Hartkorn 1 Td. 7 Skp. 1 Fdt. 1 Alb., i en ukendt Aarrække havde været skilt fra Høgholt, købte F. Lutein den atter til Gaarden af W. Schytte i København ved Skøde af 16de Oktober 1868 for 8,200 Rdlr. Køberen har senere, som Side 8 oplyst, nedlagt Møllen, nedbrudt Bygningerne med Undtagelse af Stuehuset og driver nu Jorberne under Hovedgaarden.
